

**JAPON SÖZLEŞME HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ VE
JAPON MEDENİ KANUNUNDAKİ GÜNCEL GELİŞMELERE
GENEL BİR BAKIŞ***

The Basic Principles of Japanese Contract Law and an Overview of The Current Developments in The Japanese Civil Code

*Arş. Gör. Dr. Ayşe Nur KILINÇ**

Özet

Farklı hukuk sistemlerinin etkisi altında şekillenen Japon hukuku yabancı hukuk sistemlerini kendi öz değerlerinden vazgeçmeksizin benimsemeye başarılıdır. Japon hukuku genel olarak ne “Kıta Avrupası hukuk sistemi (*civil law*)” ne de “Anglo-Amerikan hukuk sistemi (*common law*)” içinde sınıflandırılabilir. Japon hukuku hybrid bir hukuk sistemidir. Bununla birlikte Kıta Avrupa’sından iktibas edilen Japon Medeni Kanunu dolayısıyla Japon sözleşme hukuku daha ziyade Kıta Avrupası karakterlidir. Japon sözleşme hukukunun temel ilkeleri dürüstlük kuralı, sözleşme özgürlüğü ve kusur sorumluluğudur. Anglo-Amerikan sözleşme hukukundaki karşılıklılık ilkesi (*the concept of consideration*) ile sözleşmelerin yazılı olmasını gerektiren

* Bu makalenin hazırlanması için tarafıma yurt dışı doktora sonrası araştırma bursu tahsis ederek Japonya’da araştırma yapılabilmesine olanak sağlayan TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı’na ve Japonya’daki araştırmalarım sırasında her yönden örnek bir ev sahipliği yapan Kobe Üniversitesi Kültürlerarası Çalışmalar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Tetsu SAKURAI’ye teşekkürlerimi arz ederim.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı, ayse.kilinc@hbv.edu.tr. (ORCID-ID: 0000-0001-8190-6557).

Makale Geliş Tarihi: 13.05.2019

Makale Kabul Tarihi: 30.09.2019

kurallar (“*Statute of Frauds*” ile “*parol evidence rule*”) Japon sözleşme hukukunda bulunmaz. “Özel hukuktan doğan hakların kamu refahı gerekçesiyle sınırlandırılabilmesi ilkesi” ve Japon Medeni Kanunundaki örf ve âdet hukuku kuralı, Kıta Avrupası örneklerine benzemez. Japon içtihat hukuku, Kıta Avrupası hukukunun iktibasından önce ticari hayatta yerleşik olan örf ve âdetlerin korunmasını bu kural ile sağlamıştır. Japon içtihat hukukunun önemi, Anglo-Amerikan hukukundakine benzer. Japonya’da 1990 sonrasında piyasaya devlet müdahalesinin kaldırılması (*deregülasyon*) amacıyla Amerikan hukuku modellenmiş birçok kanun çıkarılmıştır. Bu sebeple Japon sözleşme hukukunda Anglo-Amerikan hukuku da kısmen önem arz eder. Son olarak Japon sözleşme hukukunun genel ilkeleri üzerine yapılan böyle bir çalışmada Japon Medeni Kanunundaki güncel gelişmelere de kısaca yer verilmektedir.

Abstract

The Japanese law has been formed by different legal systems. The Japanese have incorporated their existing customs and values for hundreds of years into these transplanted legal codes. So the Japanese have been found successful in assimilating the characteristics of foreign legal systems without giving up their own values. In general, Japanese law cannot be classified in any “legal family” such as “civil law” or “common law”. It can be classified as a “hybrid legal system”. However, if only the Japanese Civil Code (JCC) is considered, Japan is qualified as a civil law country. The basic principles of Japanese contract law are determined as “the doctrine of good faith and fair dealing”, “the freedom of contract” and “the fault liability” which are derived from the civil law system. Besides, the importance of the case law in Japanese civil law and some principles such as “deregulation” and “self-responsibility” used by the scholars in order to make the market system functional are derived from common law system. It must be mentioned that Japanese contract law does not consist of “the doctrine of consideration”, “Statute of Frauds” and “parole evidence rule” which are the basic principles of American contract law. Finally, in such a research over the Japanese contract law, it is also worth mentioning the current developments in the Japanese Civil Code.

Anahtar Kelimeler

Japon sözleşme hukuku, Hybrid hukuk sistemi, Dürüstlük Kuralı, Sözleşme Özgürlüğü, Kusur Sorumluluğu, İçtihat hukuku, Deregülasyon, Karşılıklık ilkesi, Sözleşmelerin yazılı olması gereği.

Keywords

Japanese contract law, Hybrid legal system, The doctrine of good faith and fair dealing, The freedom of contract, The fault liability, Case law, Deregulation, The doctrine of consideration, Statute of Frauds, Parole evidence rule.

I. GİRİŞ

Bu çalışma ile esasen Japon sözleşme hukukunun temel ilkelerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya ekonomisindeki yeri ve önemi yadsınamayacağından Türk hukukunda da Japon hukukunun genel sistemi ve işlevselliği hakkında incelemeler yapılması gerektiği düşüncesiyle böyle bir çalışma yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japon ekonomisinin hızla gelişiminde ekonomik hayata uygun hukuki düzenlemelerin işlem maliyetini azaltması ve ekonomik performansı artırması etkili olmuştur¹. Japonya'nın bir yandan Medeni Kanunu bakımından Kıta Avrupası hukuk sistemi içinde yer alması bir yandan da İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük ölçüde Amerikan hukukundan etkilenmesi, Japon sözleşme hukukunu incelenmeye değer kılmaktadır. Bu araştırmanın Türk işadamlarının Japonlarla yaptıkları ticari işlemlerdeki başarılarına katkı sağlayacağı ve Japon özel hukukuna ilişkin merak uyandırarak bu hukuk sistemine ilişkin yeni araştırmaları teşvik edeceği düşünülmektedir.

Japonlar Batı'dan temel kodlarını iktibas ederken kendi örf ve âdet hukuku ile yüzyıllardır sahip olduğu değerlerinden vazgeçmemişlerdir. Bu durum, bizlere yabancı bir hukukun iktibas sırasında bir ülkenin kendi değerlerinden vazgeçmemesinin de mümkün olduğunu göstermektedir².

Bu çalışmanın temel amacı Japon sözleşme hukukunun temel ilkelerini ortaya koymak olduğundan, öncelikle 1898 tarihli Japon Medeni Kanunu incelenmektedir. Bu Kanunun üç temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar “sözleşme özgürlüğü”, “kusur sorumluluğu” ve “mutlak mülkiyet hakkı” ilkeleridir³. Nitekim Japon Medeni Kanunu da on dokuzuncu yüzyıla hâkim olan batı bireycilik anlayışına dayanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada Japon sözleşme

¹ Benzer yönde bkz. **Schmiegelow**, s.34-35.

² Benzer yönde bkz. **Hahn**, s.539.

³ **Kuzuhara**, s.66.

hukukunun kaynakları arasında bulunan örf ve âdet hukuku⁴, jori ve içtihat hukukuna da sınırlı şekilde değinilmektedir.

Son olarak Japon sözleşme hukukuna ilişkin yeni tarihli bir çalışmada Japon Medeni Kanunundaki sözleşme hukukuna ilişkin güncel gelişmelere de kısaca yer verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu sebeple çalışmanın son kısmında kısaca bu gelişmeler de ortaya konulmaktadır.

II. GENEL OLARAK JAPON HUKUKUNUN GELİŞİMİ

Japon hukuku farklı hukuk sistemleriyle şekillenmiştir. Bu sistem ilk olarak yedinci yüzyılın ikinci yarısında ve sekizinci yüzyılda Çin siyasi ve hukuki sisteminden etkilenmiştir⁵. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında ise, Japonya'daki temel kodlar Kıta Avrupası'ndan iktibas edilmiştir. Örneğin Japon İmparatorluğu Anayasası (Meiji Anayasası) 1889'da Prusya Anayasası örnek alınarak hazırlanmıştır⁶. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise, Japonya'da hâlen yürürlükte olan Anayasa büyük ölçüde Amerikan Anayasası'ndan etkilenecek hazırlanmıştır⁷. Bu dönemde yürürlüğe giren Japon iş kanunları, ceza usul kanunu, kıymetli evrak ve kambiyo senetleri mevzuatı ile rekabet hukuku da Amerika Birleşik Devletleri modellerinden etkilenmiştir⁸.

Günümüzde Japon hukuku Anayasa ve beş temel koddan (Medeni Kanun, Medeni Usul Kanunu, Ceza Kanunu, Ceza Usul Kanunu ve Ticaret

⁴ Örf ve âdet hukuku (custom/kanshu) Japon hukukunda önemli bir hukuk kaynağıdır (**Taylor, Veronica L.** (1993) "Continuing Transactions and Persistent Myths: Contracts in Contemporary Japan", Melb. U.L. Review, C:19, s.367).

⁵ **Oda, Hiroshi** (2011) Japanese Law, 3. Baskı, Oxford University Press. s.6, 13; **Abe, Masaki/Nottage, Luke** (2008) Japanese Law: An Overview, JPLRes 1, <http://www.asianlii.org/jp/other/JPLRes/2008/1.html>, s.e.t. 08.05.2019, s.3; **Dean, Merryl** (2002) Japanese Legal System, 2. Baskı, London, Cavendish publishing Limited, s.56.

⁶ **Oda, s.6; Abe/Nottage, s.5; Hahn, Elliott J.** (1983) "An Overview of the Japanese Legal System", Northwestern Journal of International Law & Business, C:5, S:3, s.522.

⁷ Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra siyasetin ve toplumun demokratikleşmesi adına kontrol Müttefik Güçlerin (*Supreme Commander of the Allied Powers*) denetimine geçmiştir. Japon Anayasası 1946'da çıkartılmış ve 1947'de yürürlüğe girmiştir. Anayasada Japonya'da egemenliğin halka ait olduğu vurgulanmış ve imparatorun sadece insanların birliğini gösteren bir sembol olduğu belirtilmiştir. Ayrıca anayasal hakların ihlal edilemez olduğu ve yargısal denetimin kurulacağı vurgulanmıştır. Bu anayasa hâlen yürürlükte ve değiştirilmemiştir (**Abe/Nottage, s.5**).

⁸ **Oda, s.21, 27; Dean, s.70-71.** 1953 yılında ise, Rekabet Kanununda hükümlerin Japonya'daki şartlara uyumlaştırılması için değişiklik yapılmıştır (**Oda, s.22**).

Kanunu) oluşur⁹. Aile hukuku ve miras hukuku hükümleri dışında Japon Medeni Kanunu¹⁰, Medeni Usul Kanunu, Ceza Kanunu ve Ticaret Kanunu İkinci Dünya Savaşı sonrasında değiştirilmemiştir. Bu temel kodların yürürlüğü sonrasında yüz yılı aşkın süreçte önemi göz ardı edilemez bir içtihat hukuku oluşturulmuştur¹¹. Japonlar bu temel kodları Avrupa'dan iktibas ederken bu kodları Japon kültürüne uygun hâle getirmek amacıyla kendi mevcut örf ve âdet hukukları ile yüz yıllardır sahip oldukları değerlerle birleştirmişler¹² ve yabancı kanunlarda Japonya'nın özel şartlarına uyum sağlanması amacıyla kısmen değişiklikler yapmışlardır. Bu sebeple Japonların yabancı hukuk sistemlerini kendi değerlerinden vazgeçmeksizin benimsemeye başarılı oldukları ifade edilmektedir¹³. Japonya tarihinin farklı dönemlerinde farklı hukuk sistemleri etkili olduğu için, Japon hukuku "Kıta Avrupası hukuk sistemi (civil law)" ya da "Anglo-Amerikan hukuk sistemi (common law)" gibi belirli bir hukuk ailesi içinde sınıflandırılmamakta ve karşılaştırmalı hukuk terminolojisi içinde "hybrid bir hukuk sistemi" olarak nitelendirilmektedir¹⁴. Tam da bu sebeple Japon hukuku karşılaştırmalı hukukçular için önemli bir çalışma alanı olmuştur. Nitekim ne Amerika Birleşik Devletleri ne de bir başka Avrupa ülkesi "Kıta Avrupası hukuk sistemi" ve "Anglo-Amerikan hukuk sistemi" kavramlarını ve

⁹ **Taylor, Veronica/Britt, Robert R. /Ishida, Kyoko/Chaffe, John (Joddy)** (2008) "Introduction: Nature of the Japanese Legal System", *Business Law in Japan*, C:1, https://www.daiichihoki.co.jp/store/upload/pdf/025965_pub.pdf, s.e.t. 08.05.2019, s.3; **Oda**, s.13; **Dean**, s.131.

¹⁰ Bkz. **Dean**, s.118.

¹¹ **Taylor/Britt/Ishida ve diğerleri**, s.3; **Oda**, s.13; **Wrbka, Stefan** "Japan's Civil Code Reform Plan – Seen From A Western Perspective", *Kyushu University Legal Research Bulletin*, <http://www.law.kyushu-u.ac.jp/programs/english/kulrb/stefan2.pdf>, s.e.t. 08.05.2019, s. 3-4. Japonya'da içtihat hukuku kanunların düzeltilmesine ve tamamlanmasına katkı sağlar (**Schmiegelow, Henrik** (2006) "Why Legal Transformation Assistance from Germany and Japan to Former East-Bloc Countries?", *Zeitschrift Japanisches Recht/JJAPAN.L*, C:11, S:22, s.37).

¹² **Abe/Nottage**, s.3; **Hahn**, s.522, 538.

¹³ Bkz. **Dernauer, Marc** "Japanese Contract Law from a European Perspective", <https://yab.yomiuri.co.jp/adv/chuo/dy/research/20131128.html>, s.e.t. 08.05.2019; **Van Den Berg, Peter A. J.** (2018) "Politics of Codification in Meiji Japan (1868-1912): Comparative Perspective Of Position Of Customary Law in Japanese Civil Code", *Osaka University Law Review*, C:65, S:2, s.86.

¹⁴ **Abe/Nottage**, s.2; **Hahn**, s.522, 538; **Taylor/Britt/Ishida ve diğerleri**, s.3; **Dean**, s.129-130.

uygulamalarını hybrid bir hukuk sistemine sahip olan Japonya ölçüsünde bütünleştirebilmiştir¹⁵.

Japonya, 1990'lı yıllarda ekonomik hayatını küreselleşme sonucunda ortaya çıkan uluslararası standartlara uyumlaştırmak amacıyla, yeni bir hukuk reformuna yönelmiştir. Gerçekten de bu dönem öncesinde ekonomik hayatını uluslararası piyasaya açan Japonya, Amerika Birleşik Devletleri tarafından kartelleri ve adil olmayan ticari uygulamaları sebebiyle eleştirilmiş ve bunun üzerine 1989'da ABD ve Japonya arasında "*Bireysel Girişim Önündeki Yapısal Engeller Hakkındaki Görüşmeler*¹⁶" başlatılmıştır. Bu *Görüşmeler* sonucunda Japon Rekabet Kanununda değişiklik yapılmış, Japon Ticaret Kanunundan şirketler kısmı ayrılarak (özellikle şirketlerde azınlık paydaşlarının haklarını korumak için) 2005 yılında ayrı bir Şirketler Kanunu çıkartılmıştır. Yine bu *Görüşmeler* sonucunda, Japonya'da rekabetçi bir sisteme geçilebilmesi amacıyla piyasalara devlet müdahalesinin azaltılması (*deregülasyon*) yönünde kanunlar çıkartılmıştır¹⁷.

¹⁵ **Beer, Lawrence W./Tomatsu, Hidenori** (1975) "A Guide to the Study of Japanese Law", *The American Journal of Comparative Law*, C:23, S:2, s.285-286. Doktrinde bir görüş, Japon hukukunun çalışılmasının gerekçesini şöyle belirler. Japonların ekonomik büyümedeki, varlığın adaletli dağıtımındaki, sağlık sistemindeki ve suçlulukla mücadeledeki başarısının hukuk sistemiyle ilişkisinin anlaşılması gerekir (**Haley, John O.** (2010) "Why Study Japanese Law?", *The American Journal of Comparative Law*, C:58, S:1, s.7). Bir başka görüşe göre ise, Japon hukuku kendine özgü olduğu için ondan başkalarının öğrenilebileceği şeyler azdır. Ancak yabancı bir hukuk sistemi olarak Japon hukuku, bu hukuku öğrenmenin verdiği zevk için dahi çalışılabilir (**Ginsburg, Tom** (2010) "Studying Japanese Law Because It's There", *The American Journal of Comparative Law*, C.58, S:1, s.6). Bize göre bir akademisyenin kendi hukuk sistemini daha iyi anlayabilmesi için onu farklı bir hukuk sistemiyle karşılaştırması zorunludur. Yabancı bir hukuk sistemi bu sebeple çalışılmalıdır. Benzer yönde bkz. **Yamaguchi, Mikio** (2004) "The Problem of Delay in the Contract Formation Process: A Comparative Study of Contract Law", *Cornell International Law Journal*, C:37, S:2, <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol37/iss2/3>, s.e.t. 08.05.2019, s.358.

¹⁶ "*The Structural Impediments Initiatives Talks*"

¹⁷ **Oda**, s.22-25. 1994 yılında Japon hükümeti tarafından, içinde ekonomik hayata devlet müdahalesinin azaltılması yönündeki düzenlemeleri hazırlamakla görevli alt bir komitenin de bulunduğu "İdari Reform Komitesi" kurulmuştur. Ardından 1995'te Japon hükümeti tarafından "Deregülasyonun Geliştirilmesine İlişkin Program" onaylanmıştır. Bu kapsamda 1997'de Japon finansal piyasalarını adil, şeffaf ve küresel yapmak için finansal sektöre ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. 2001 yılında hükümet tarafından "Düzenleyici Reformlara İlişkin Üç Yıllık Reform" paketi başlatılmıştır. Bu kapsamda adalet sistemine kamu tarafından erişilebilirliğin sağlanması amacıyla Medeni Kanun ile Ticaret Kanununda değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Yeni tüzel kişi kategorileri oluşturulduğu için, Japon Medeni Kanun'da değişiklikler yapılmıştır. 2005 yılında Şirketler Kanunu çıkartılarak Japon Ticaret Kanunundan şirketler hukuku kısmı ayrılmıştır. Rekabet Kanununda holding şirketlerine ilişkin yeni değişiklikler yapılarak kanunun liberalleşmesi sağlanmıştır. 1996'da tamamen yenilenen Japon Me-

III. JAPON SÖZLEŞME HUKUKUNUN KAYNAKLARI VE TEMEL İLKELERİ

Hukuku kodifiye edilmiş bir hukuk sisteminde sözleşme hukukunun temel ilkeleri araştırıldığında, her şeyden önce “Medeni Kanun” incelenmelidir. Japon hukukunda ise, bu kanun yanında sözleşme hukukuna ilişkin örf ve âdet, jori ve içtihat hukuku gibi diğer tali hukuk kaynakları da önemlidir. Bu amaçla önce Japon sözleşme hukukunun kaynakları gösterelim. Ardından bu kaynaklara dayanarak Japon sözleşme hukukunun ilkelerini belirleyelim.

A. Japon Sözleşme Hukukunun Kaynakları

1. Japon Medeni Kanunu

Japonya’da hâlihazırda 1898 tarihli Japon Medeni Kanunu yürürlüktedir. Bu kanun Meiji Restorasyonu döneminde yürürlüğe girmiştir. Meiji döneminden önce Japonya’da 250 yıl egemenlik süren Tokugawa Şogunluğu¹⁸ on yedinci yüzyılın ortalarında ülkeyi dışa karşı kapatmış ve bu izolasyon politikası on dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir¹⁹. Tokugawa Şogunluğu’nun yıkılmasının ardından İmparator Meiji güçlenmiş ve

deni Usul Kanununda yine değişiklikler yapılmıştır. 2007’de “İş Sözleşmesi Kanunu” (Labour Contract Law) adında yeni bir kanun çıkartılmıştır. Fikri mülkiyet mevzuatında da değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca “Kıymetli Evrak ve Kambiyo Senetleri Kanunu” tamamen yenilerek 2006 yılında “Finansal Kurumlar ve Kambiyo Senetleri Kanunu” çıkartılmıştır (Bilgi için bkz. **Oda**, s.23-25).

¹⁸ Japonya tarihinde babadan oğula geçen son feodal askeri yönetimdir. Japonya’da 1603-1867 yılları arasında Tokugawa Şogunluğu hüküm sürmüştür.

¹⁹ Bkz. **Milhaupt, Curtis J./Ramsayer, J Mark/West, Marc D.** (2012) *The Japanese Legal System: Cases, Codes and Commentary*, 2. Baskı, New York, Thomson Reuters’ Foundation Press, s.21-22; **Dean**, s.56-59. 17.yy ortalarında Tokugawa Şogunluğu, Çin ve Hollanda ile olan sınırlı ticaret ilişkileri dışında, Hristiyanlığın Japon toplumundaki etkisini önlemek ve askeri komutanların dış ticaretle silah toplamasını önlemek amacıyla ülkeyi dış ticarete kapatmıştır. Bu izolasyon politikası 19. yy ortalarına kadar devam etmiştir. Tokugawa dönemi hukuku, milli birliği sağlamaya yönelik idare hukukuna, kıymetli evraka ve ticari ilişkilere ilişkin geçmişten gelen kurallara dayanır. Fakat burada vatandaşlara yargısal haklar tanınmamıştır. Vatandaşlar sadece yöneticilerin cömertliğine ve yardımseverliğine bırakılmıştır. Ancak yeni tarihli çalışmalar Tokugawa kasabalarında da Batılı anlamda haklara ilişkin bilincin işlevsel karşılığının bulunduğunu iddia etmektedir (**Abe/Nottage**, s.4). Tokugawa dönemi hukuk sistemi hakkında detaylı bilgi için bkz. **Milhaupt/Ramseyer/West**, s.21-26. Tokugawa döneminde Japon toplumu büyük ölçüde feodal özelliklere sahiptir. Ayrıca hukuk bölgeden bölgeye değişen örf ve âdet hukukuyla şekillenmekteydi. Kanunlar küçük ölçüde etkiliydi. Kanunlar örf ve âdet hukukunu kaldırmayı değil; onu tamamlamaya yönelmişti. Hukuk kuralları da feodal yapıya uygundu. Batıda hukuk süjesi olarak bireyler esas alınırken; buradaki hukuk sisteminde “aile” ve “topluluk” önemliydi (**Van Den Berg**, s.76-77).

Japonya’da yeni bir hükümet sistemi kurmuştur. Meiji Hükümeti, Japonya’yı Tokugawa Şogunluğu’nun Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkeleriyle imzalamış olduğu eşitliğe aykırı hükümler içeren anlaşmalardan kurtarmak için Japon hukuk sistemini Batılılaştırmaya çalışmıştır²⁰. Nitekim bu anlaşmalarla Japonya’ya yabancılara yargısal muafiyet gibi şartlar dayatılmaktaydı. Japonya’da temel kodların Batı’dan alındığı bu dönem “Meiji Restorasyonu” olarak isimlendirilir. Bu dönemde Meiji Hükümeti Batı’ya modern Batı Hukukunu öğrenmeleri için kamu görevlileri göndermiştir. Önce Gustave Boissanade başkanlığındaki bir grup Fransız Medeni Kanununun etkisi altında bir Japon Medeni Kanunu hazırlamıştır. Ne var ki 1890 yılında yasalaşan bu kanun (eski Japon Medeni Kanunu), yoğun itirazlar üzerine yürürlüğe girememiştir. İtirazların bir kısmı Japonya için bir medeni kanun hazırlanırken İngiliz ve Alman hukuk sistemlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği hususundaydı²¹. En önemli itiraz ise, bu kanunun Japon örf ve âdet hukuku ile Japon ahlâkının bir armonisine dayanmamasına ilişkindi²². Bu itirazlar üzerine yürürlükteki Japon Medeni Kanununun ilk üç kitabı (genel hükümler, borçlar hukuku ve eşya hukuku) Hazumi Nabushige, Tomi Masaaki ve Ume Kenjiro’dan oluşan bir çalışma grubu tarafından Alman Medeni Kanununun o dönemde bilinen iki taslağı ve sistematığı dikkate alınarak yeniden karakterize edilmiştir. Aile hukukuna ve miras hukukuna ilişkin hükümler ise, Japon örf ve âdet hukukuna dayanılarak yeniden düzenlenmiştir. Alman hukuku yanında common law hukuk sistemini de göz önünde bulunduran bu çalışma grubu, Kanun taslağında “örf ve âdet hukukunun önemli bir hukuk kaynağı olmasını

²⁰ Oda, s.17; Dean, 57; Milhaupt/Ramseyer/West, s.26-27; Van Den Berg, s.75-76; Uchida, Takashi (2011) “Contract Law Reform in Japan and the UNIDROIT Principles”, 16 Uniform Law Review, C:16, S: 3, s.706; Ishikawa, Hiroyasu (2013) “Codification, Decodification, and Recodification of the Japanese Civil Code”, C: 32, IUS Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, s.2. Tokugawa Şogunluğu’nun ABD ile Japonya aleyhine imzalamış olduğu iki anlaşma vardır. Bunlar, 29 Temmuz 1858 tarihli Edo Anlaşması (Treaty of Edo, July 29, 1858, Japan-United States, 12 Stat. 1051, T.S. No. 185) ile 31 Mart 1854 tarihli Kanagoma Anlaşmasıdır (Treaty of Kanagoma, Mar. 31, 1854, Japan-United States, II Stat. 597, T.S. No. 183). Meiji’nin hukuk alanında başlattığı Restorasyonun asıl sebebi bu anlaşmaların dezavantajlarından kurtulmak ve Japonya’nın kendi sınırları içinde diğer devletlerle eşit ve modern egemen bir devlet olarak tanınabilmesini sağlamaktır. Bu anlaşmalardan ilki gümrük ve vergilere ilişkindi. Buna göre Japon ürünlerinin Batıya ithalatında yüksek gümrük uygulanmakta ve Batı mallarının Japonya’ya girişinde ise düşük gümrük uygulanmaktaydı. Diğeri ise, Japon hukukunun gelişmemiş olmasından dolayı Batıların Japonya’da bir suç işlemesi durumunda kendi ülke kanunlarına göre yargılanmasına imkân tanımaktaydı. Bu anlaşmalarda değişiklik yapılabilmesinin ön şartı ise, Japon hukuk sisteminin Batıya uyarlanmasıydı (Abe/Nottage, s.5; Hahn, s.522).

²¹ Bkz. Dean, s.101-102; Uchida, s.706.

²² Bkz. Ishikawa, s.2.

sağlayan bir değişiklik” de yapmıştır. Bu değişiklik kanuna karşı itirazların bertaraf edilmesini sağlamış ve Japon Medeni Kanunu (Bundan sonra JMK olarak anılacaktır.) 1896 yılında 89 sayılı Kanun olarak Japon Parlamentosunda kabul edilmiş ve bir bütün olarak 16 Temmuz 1898’de yürürlüğe girmiştir. 1900’de yürürlüğe giren Alman Medeni Kanunu bile bu tarihte henüz yürürlüğe girmemiştir²³.

2. Japon Örf ve Âdet Hukuku

Japon Medeni Kanununa yapılan itirazları bertaraf eden hüküm örf ve âdet hukukuna ilişkin m. 92’dir. Buna göre sözleşme tarafları bir örf ve âdet ile bağlı kalma niyetinde oldukları takdirde, bu kural emredici bir hukuk kuralına (yasaya veya diğer düzenlemelere) aykırı olmadığı sürece, bu örf ve âdet hukuku kuralı uygulanacaktır²⁴. Avrupa örneklerinden farklı olan bu düzenleme sayesinde uygulamada Japon hukuk geleneğinin varlığı JMK’nın yürürlüğü sonrasında da devam edebilmiştir. Ayrıca Japon yargı kararlarında bu madde geniş yorumlanmış ve taraflar açıkça örf ve âdet hukukunun uygulanmasını istememiş olsalar bile, hâkimler somut olayda tarafların örf ve âdet hukuku kuralının uygulanmasını kabul ettiğini varsaymışlardır. Böylece JMK’daki hüküm emredici olmadığı sürece, birçok olayda Japon örf ve âdet hukuku kuralı uygulanabilmiştir²⁵. Hatta doktrinde bir görüş tarafından, hâkimin bazen emredici hükümlere aykırı olsa bile sosyal gerçekliğe uygun bir çözüm bulabilmek adına örf ve âdet hukuku kuralına göre hükmetmesi gerektiği iddia edilmiştir. Bu tür örf ve âdet hukuku ise, “kanuna karşı” (*contra legem*) örf ve âdet hukuku olarak nitelendirilmiştir²⁶.

²³ Oda, s.19, 114-115; Dean, s.65-66,103; Milhaupt/Ramseyer/West, s.27-28; Uchida, s.707; Basedow, Jürgen (2016) “Karşılaştırmalı Hukuk ve Kullanıcıları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Kurtulan, Gökçe (Çeviren), C:74, S:2, s.886-887. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Van Den Berg, s.80-85.

²⁴ JMK m. 92 şöyledir: “Bir örf ve âdet hukuku kuralı kamu refahıyla ilgili olmayan bir yasadan ya da düzenlemeden farklılık arz ediyorsa, taraflar kendilerine bu örf ve âdet kuralına göre muamele edilmesi niyetinde iseler taraflara bu örf ve âdet hukuku kuralı uygulanır.” Ayrıca JMK’nın birçok hükmünde yerel örf ve âdet hukukuna atf vardır. Bunlardan bir tanesi müşterek mülkiyet niteliğindeki umuma ait haklar (rights of common/iriai-ken) ile ilişkilidir (Bkz. JMK m. 263 ve 294. Ayrıca bkz. Kumagai, Kaisaku (1983) “Two Customs and the Codification of the Civil Code in Japan”, Osaka University Law Review, C:30, s. 1-6).

²⁵ Van Den Berg, s.74.

²⁶ Noda, Yosiyuku (1976) Introduction to Japanese Law, (translated and edited by: Anthony H. Angelo), Tokyo, University of Tokyo Press, s.219-220; Dean, s.133-134. Buna Noda tarafından sözleşme hukuku alanında şöyle bir örnek verilmiştir. Bir borçlunun alacaklısına zil-

Türk hukukunda ise, Türk Medeni Kanunu birinci maddesi ikinci fıkrasında kanunda uygulanabilir bir hüküm bulunmadığı hâllerde, hâkimin örf ve âdet hukukuna göre karar vereceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla Türk hukukunda hukukun kaynakları arasındaki hiyerarşide uygulanma gücü bakımından üstünlük yazılı hukuk kurallarına tanınmıştır. Türk örf ve âdet hukuku ise, kanun boşluğunun doldurulmasına yarayan ikinci derecede bir hukuk kaynağıdır. Bu sebeple Türk hukukunda, Japon hukukundan farklı şekilde, kanunun emredici hükümlerine aykırı bir örf ve âdet hukukuna dayanılarak karar verilemez. Sadece irade özerkliği ilkesinin bir sonucu olarak kanunun emredici nitelikte olmayan yedek hukuk kurallarına aykırı örf ve âdet hukuku kuralının uygulanması mümkündür²⁷. Şu hâlde Türk hukukunda, Japon içtihatlarında kabul edildiğinin aksine, bir örf ve âdet hukuku kuralının yedek hukuk kaidesinin yerini alabilmesi için tarafların sözleşmelerinde açıkça uyuşmazlık konusuna ilişkin örf ve âdet hukukunun uygulanacağını belirtmiş olmaları gerekir. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanununun birinci maddesinin ikinci fıkrasında ise, hâkimin hâkiminde ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde ticari örf ve âdete göre karar vermesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu hükümden hareketle doktrin ticari işlere uygulanacak hükümlerin sırasını emredici hükümler, sözleşme hükümleri, yedek (tamamlayıcı ve yorumlayıcı) ticari hükümler, ticari örf ve âdet ile genel hükümlerin tamamlayıcı ve yorumlayıcı hükümleri şeklinde belirlemektedir²⁸. Dolayısıyla Türk hukukunda da hâkim, yazılı olmayan ticari örf ve âdet huku-

yetliği devretmeden taşınır bir şeyi teminat amacıyla vermesi hâlinde, bu sözleşmenin geçerli olup olmadığına ilişkin sorun ortaya çıkar. JMK emredici şekilde bunu yasaklamasına rağmen, ekonomik hayat alacaklı ve borçlu arasında böyle sözleşmeleri zorunlu kılar. Bu durum, taşınır üzerinde taşınır teslim edilmeden rehin hakkı kurulmasıdır. Buna zilyetlik devredilmeden kurulan taşınır rehni denir. Oysa JMK m. 348, emredici şekilde, borçlunun alacaklıya rehin olarak vermeyi teklif ettiği taşınırı kendi elinde tutmasını yasaklar. İchtihatlarda ticari örf ve âdete dayanarak böyle bir rehin hakkının geçerli olduğunun kabul edilmesi “contra legem” örf ve âdet hukuku niteliğindedir (Noda, s.220-221; Oda, s.51).

²⁷ Türk hukukunda genel olarak örf ve âdet hukukunun rolü hakkında bkz. **Edis, Seyfullah** (1997) Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 6. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s.102-107; **Altaş, Hüseyin** (2014) Medenî Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK m. 1-7), Ankara, Yetkin Yayınları, s. 223-227; **Dural, Mustafa/ Sarı, Suat** (2014) Türk Özel Hukuku Cilt I, Temel Kavramlar ve Medenî Kanunun Başlangıç Hükümleri, 9. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.107-109, prg. 702-711; **Oğuzman, Kemal/Barlas Nami** (2014) Medenî Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 20. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s. 108-111, prg.357-365.

²⁸ Bilgi için bkz. **Arkan, Sabih** (2005) Ticarî İşletme Hukuku, 7. Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.85-89; **Ayhan, Rıza/ Özdamar, Mehmet/Çağlar, Hayrettin** (2011) Ticarî İşletme Hukuku Genel Esaslar, 4. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, s. 35-36.

kunu, yazılı olan ancak emredici nitelikte olmayan genel hükümlerden önce dikkate alır.

3. Japon Sözleşme Hukukunun Tali Kaynakları

Japon hukukunda bir sözleşmedeki uyumsuzluğa ilişkin ne yazılı hukuk kurallarında ne de örf ve âdet hukukunda bir kural bulunmazsa, uyumsuzluklar “*jori*” ile çözümlenir. Japon hukukunda bu kavram, “ortak sezgi ve alışılmış mantık (*common sense and ordinary reason*)” ya da “doğal hukuk ve mantık (*natural law and reason*)” anlamına gelir²⁹. Bununla birlikte günümüzde *Jori*'nin uygulama alanı oldukça dardır. Çünkü uyumsuzluklar daha ziyade kanunlarla ve yerleşik örf ve âdet hukukuyla çözümlenmektedir³⁰.

Japonya’da, common law hukuk sistemine benzer şekilde, medeni hukuk alanında geniş bir içtihat hukuku da oluşmuştur. Japon hukukunda yargıçlar hukuk yaratmada oldukça aktiftirler. Bu becerileri bazı yönlerden Anglo-Amerikan hukukundaki yargıçlardan da ileridir. Nitekim Japon yargıçları daha hakkaniyetli bir çözüme kavuşacaklarsa, kanunun lafzi anlamına bağlı kalmamışlar ve hükmün lafzından ayrılabilmişlerdir³¹. Esasen Yargı kararları Japon hukuk sisteminde bağlayıcı değildir. Yargıçlar yargılama faaliyetinde sadece kanunlarla bağılırlar ve teorik olarak önceki kararlardan bağımsız karar vermeye yetkilidirler. Zira Japon hukukunda önceden verilen yargı kararlarına uyma zorunluluğu (*stare decisis*) somut bir hüküm olarak bulunmaz. Bu yüzden seyrek de olsa alt derece mahkemeleri Temyiz Mahkemesi kararlarına karşı çıkabilmiş ve aksi yönde kararlar vermiştir. Hatta bu durum bazen Temyiz Mahkemesi kararlarını da etkilemiştir. Bununla birlikte Japonya’da kural olarak yerleşik içtihat hukuku ve özellikle de Temyiz Mahkemesi (*Supreme Court*) kararları alt derece mahkemeleri tarafından takip edilmiştir. Bunda özellikle hâkimliğin “kariyer mesleği” olması etkili olmuştur³².

²⁹ Noda, s.222-223; Dean, s.129, 134-135.

³⁰ Noda, s.222.

³¹ Oda, s.7.

³² Noda, 225-226; Dean, 135-136; Oda, s.43-44. Japonya’da özel hukuk alanındaki içtihat hukuku önemli olduğundan, akademisyenler de JMK’nın yürürlüğünden beri kanun hükümlerine ilişkin içtihatlar hakkında değerlendirmelerini içeren serhler yayınlamaktadırlar. Örneğin Tokyo İmparatorluk Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından 1921’de kurulan ve 1922’de “Özel Hukuk Alanındaki Kararlar Üzerindeki Çalışma Topluluğu (*Society for the Study of the Decisions in the Private Law Field*)” adını alan topluluk, Temyiz Mahkemesi’nin özel hukuka ilişkin kararlarını tartışmış ve aralarından bir raportör bu tartışmalar hakkında tuttuğu

B. Japon Sözleşme Hukukunun Temel İlkeleri

Japon hukuku hybrid karakterli olmasına rağmen salt Japon Medeni Kanunu göz önünde bulundurulduğunda, Japonya bir kıta Avrupası hukuk sistemi ülkesi olarak nitelendirilebilir. Nitekim JMK'da Alman Medeni Kanunu ile benzerlik taşıyan birçok hüküm bulunmaktadır. Örneğin hukuki işlem kavramı Alman Medeni Kanunundan gelmektedir. Bunun yanında JMK üzerinde Fransız hukukundan da bazı etkiler bulunmaktadır. Örneğin JMK'ya göre taşınmaz bir mal üzerindeki mülkiyet hakkının üçüncü kişiye karşı ileri sürülebilmesi için tapu siciline tescil gereklidir ancak bu hak tescil edilmemiş olsa bile hukuki işlem Fransız hukukunda olduğu gibi geçerlidir³³. Diğer bir deyişle işlemin geçerliliği için değil; ancak işlemde doğan hakkın üçüncü kişiye karşı ileri sürülebilmesi için tescil gereklidir. Şu hâlde JMK'da hem Fransız Medeni Kanunu hem de Alman Medeni Kanunu kaynaklı hükümler vardır³⁴. Bununla birlikte Japonya'da yargıçlar ve doktrinin çoğu Almanların gelişmiş hukuk teorisinden ve hukuk felsefesinden etkilendiğinden, JMK hükümlerini belirgin şekilde Alman tarzıyla yorumlamışlardır³⁵.

Japon Medeni Kanunu beş kitaptan oluşur. Birinci kitap, medeni hukukun temel kurallarını ve kurumlarını gösteren genel hükümlerdir. İkinci kitap, eşya hukuku ve teminat haklarına ilişkindir. Üçüncü kitap borçlar hukukuna; dördüncüsü aile hukukuna ve beşinci ise miras hukukuna ilişkindir. Bu çalışmanın konusu ise, esasen üçüncü kitabın ikinci kısmında düzenlenen sözleşmelerdir. Bununla birlikte hukuki işlemlere ilişkin temel kurallar ile irade açıklamalarının çeşitli sebeplerle geçersizliği JMK'nın genel hükümlerinde düzenlenmiştir. Sözleşmeler de iki taraflı hukuki işlem niteliğini haiz

notları yayınlamıştır. Ardından bu raporlar bu hukuk fakültesi tarafından yayınlanan bir dergide yayınlanmıştır (Noda, s.227-228).

³³ Oda, s.116. Gerçekten de Japon hukukunda rızailik ilkesi taşınır satışında olduğu gibi taşınmaz satışında da geçerlidir. Ancak 30 Haziran 1976'da Tokyo Yüksek Mahkemesi (*Tokyo High Court*) yazılı yapılmayan taşınmaz satışlarında ortada bir sözleşme bulunmadığına karar vermiştir (Michida, Shinichirō (1992) "Contract Societies: Japan and The United States Contrasted", Taylor, Veronica L. (Çeviren), Pacific Rim Law, C: 1, Sa:1, s. 213).

³⁴ Oda, s.116; Basedow, (Çev. Kurtulan), s.886-887. JMK'yi hazırlayan çalışma grubu özellikle Alman Medeni Kanununun eski ve yeni taslaklarını incelemiştir. Bununla birlikte eski Japon Medeni Kanunu üzerindeki Fransız hukukundan gelen etki bir ölçüde bırakılmıştır. JMK hem Alman hukuku hem de Fransız hukukunun güçlü etkisi altında yasallaşmıştır. Şu hâlde Medeni kanunu bakımından Japonya'nın Roma-Cermen hukuk ailesine dâhil olduğu söylenebilir (Ishikawa, s.2).

³⁵ Wrbka, s.3-4; Uchida, s.707.

olduğundan, sözleşmelerde de JMK'nın genel hükümleri dikkate alınır. Dolayısıyla bu çalışma bakımından salt JMK'nın sözleşmelere ilişkin üçüncü kitabının ikinci kısmı değil; genel hükümleri düzenleyen birinci kitabı da önemlidir.

Japon sözleşme hukukunun temel ilkeleri genel olarak özel hukuktan doğan hakların kamu refahı gerekçesiyle sınırlandırılabilmesi ilkesi, dürüstlük kuralı, irade özerkliği esasına dayanan sözleşme özgürlüğü ilkesi ve kusur sorumluluğu olarak belirlenebilir. Aşağıda bu ilkeleri sırayla inceleyelim.

1. Özel Hukuktan Doğan Hakların Kamu Refahı Gerekçesiyle Sınırlanabilmesi İlkesi

Japon Medeni Kanunu birinci maddesine göre “(1)Özel hukuktan doğan haklar kamu refahına uygun kullanılmalıdır. (2)Hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesi dürüstlük kuralına uygun olmalıdır. (3)Hakkın kötüye kullanılmasına izin verilmez³⁶”.

Japon hukukunda bu hükmün birinci fıkrasında düzenlenen özel hukuktan doğan hakların kamu refahı gerekçesiyle sınırlandırılabilmesi ilkesine oldukça seyrek bir şekilde başvurulmuştur. Doktrinde bu fikranın uygulanmasına ilişkin olarak şöyle bir örnek verilmektedir. Bir Japon vatandaşı arazisini ABD askeri güçlerinin kullanımı amacıyla kiralamış ve kira sözleşmesi sona erdiğinde arazisinin kendisine iadesini talep etmiştir. Temyiz mahkemesi arazinin sahibine dönmesindeki yarar ile devletin bu sebeple uğrayacağı zararı karşılaştırmış ve bu talebin JMK m. 1 birinci fıkraya aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmesi gerektiğine hükmetmiştir³⁷.

2. Dürüstlük Kuralı

Japon hukukunda dürüstlük ilkesi başlangıçta JMK'da açıkça düzenlenmemekteydi. Bu ilke önce yargı kararlarıyla ve doktrin tarafından kabul edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında ise, JMK'nın birinci maddesinin ikinci

³⁶ Article 1: (1) Private rights must conform to the public welfare.

(2) The exercise of rights and performance of duties must be done in good faith.

(3) No abuse of rights is permitted.

³⁷ Japon Temyiz Mahkemesi'nin (Supreme Court) 09.03.1965 tarihli (Minshu 19-2-233) kararı için bkz. Oda, s.119 ve dn. 20'den naklen.

fıkrasında açıkça düzenlenmiştir³⁸. Buna göre hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesi dürüstlük kuralına uygun olmalıdır. Bu kurala dürüstlük kuralı denir ve sözleşmelerde de uygulanır.

Japon hukukundaki dürüstlük kuralına ilişkin bu düzenleme genel olarak Türk-İsviçre Medeni Kanununda genel bir kural olarak düzenlenen dürüstlük kuralına ilişkin 2. maddeye benzemektedir. Nitekim Türk Medeni Kanunu da dürüstlük kuralına ve hakkın kötüye kullanılması yasağına bir bütün olarak yer vermiştir. Hükme göre herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz. Oysa Alman Medeni Kanunu dürüstlük kuralını ve hakkın kötüye kullanılması yasağını parçalar hâlinde düzenlemeyi tercih etmiştir. Bu durum hukuk doktrininde sıklıkla eleştirilmiş ve İsviçre hukukundaki yaklaşım isabetli bulunmuştur³⁹. Gerçekten de dürüstlük kuralına ilişkin temel düzenleme Alman Medeni Kanununun genel hükümlerinde değil; § 242’de borcun yerine getirilmesine ilişkin olarak yer almaktadır. Buna göre “*Borçlu ifayı, işlem teamülü çerçevesinde doğruluk ve dürüstlük nasıl gerektiriyorsa o şekilde gerçekleştirmekle yükümlüdür.*” Hakkın kötüye kullanılması yasağı ise, § 226’da “*Bir hakkın kullanılması yalnızca bir başkasına zarar vermek amacını güdüyorsa yasaktır.*” şeklinde düzenlenmiştir⁴⁰.

Japon hukukunda dürüstlük kuralı, sözleşmelerde alacaklı tarafa haklarını kullanırken, borçlu tarafa ise borcunu yerine getirirken sözleşmeye ve dürüstlük kuralına uygun davranma yükümlülüğü getirmektedir. Hatta taraflar sözleşmeyi sona erdirirken dahi dürüstlük kuralına uygun davranmalıdırlar⁴¹. Esasen dürüstlük kuralının ne anlama geldiği JMK’da tanımlanmamıştır. Japon Temyiz Mahkemesi dürüstlük kuralına sadece borçların yerine getirilmesinde

³⁸ **Oda**, s.154; **Waer, Paul** (1987) “Frustration of Contracts in Japanese Law: The Doctrine of Changed Circumstances”, Law in Japan: An Annual, C: 20, s. 190.

³⁹ **Barlas, Nami** (1997) “Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Alman Medeni Kanunundaki Düzenlenme Tarzı ve Eleştirisi”, İHFM, C:LV, S:3, s. 193, 201, 205-206. Bu hususta ayrıca bkz. **Akyol, Şener** (2006) Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, İkinci Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s. 4; Fransız hukukunda da, dürüstlük kuralına, Alman hukukunda olduğu gibi, Fransız Medeni Kanunu’nun çeşitli maddelerinde (m. 1134, 1135) değinilmiştir (**Edis**, s.291, dn. 6; **Akyol**, 5).

⁴⁰ Alman Medeni Kanununun bu iki paragrafının tercümesinde Barlas’ın makalesinden yararlanılmıştır (Bkz. **Barlas**, s.193,197).

⁴¹ **Levy, Leah** (2008) “International Law - Japanese Law and Breach of Contract: Good Reason Is a Subjective Standard Servo Kinetics, Inc. v. Tokyo Precision Instruments Co.”, 31 Suffolk Transnational Law Review, C:31, S:3, s.727.

ve hakların kullanılmasında değil; sözleşmelerin yorumunda da başvurmakta-
dır⁴². Japon sözleşme hukukunun temelinde, aşağıda detaylı bir şekilde açıklana-
cağı üzere, taraf iradeleri ve sözleşme özgürlüğü bulunur. Bununla birlikte,
içtihatlarda sözleşmelerin yorumunda dürüstlük kuralı ile hakkın kötüye kulla-
nılması ilkelerinden yararlanarak sözleşmelerdeki bazı şartların (örneğin söz-
leşmeyi tek taraflı sona erdirebilmeye olanak sağlayan hükümleri) geçersiz sa-
yıldığı görülmektedir⁴³.

Türk hukukunda da hukuki işlemler ve özellikle de sözleşmeler dürüst-
lük kuralının yaygın bir kullanım alanını oluşturmaktadır. Gerçekten de Türk
hukukunda sözleşme görüşmelerindeki dürüst davranma yükümlülüğünün tem-
ellendirilmesinde, sözleşmelerin kurulmasında, yorumlanmasında, tamam-
lanmasında ve yeni şartlara uydurulmasında, sözleşmeden doğan borçların belir-
lenmesinde, sözleşmelerde değişiklik yapılmasında veya sona erdirilmesinde
dürüstlük kuralı dikkate alınmakta ve önemle vurgulanmaktadır⁴⁴

Japonya’da da benzer şekilde, yargının kanunda yer almayan ilkeleri ve
teorileri dürüstlük kuralından hareketle temellendirdiği görülmektedir. Nitekim
Japonya’da yargıçlar hukuku mekanik olarak uygulamak yerine esnek çözümler
bulmaya yönelmişlerdir⁴⁵. Örneğin şirketler hukukunda tüzel kişilik perdesinin
aralanmasında, kira sözleşmelerinde kiracının korunmasında, iş hukukunda
haksız fesih teorisinin geliştirilmesinde ve hatta bazı olaylarda sözleşme müza-
kerelerindeki (culpa in contrahendo) sorumluluğun temellendirilmesinde de bu
ilkeden yararlanılmıştır. Örneğin Japon Temyiz Mahkemesi 1984’te bir davada
 tarafların sözleşmenin kurulması sürecinde dürüstlük kuralından kaynaklanan
yükümlülüklerini ihlâl etmesini sözleşmenin ihlali olarak değerlendirmiştir. Bu
 olayda bir dişiçi bir binadaki bir yeri dişi hekimisi olarak işletmek üzere satın alma
 niyetinde olduğunu açıklamıştır. Bunun üzerine emlak komisyoncusu ona gü-
 venmiş ve binadaki bu kısmı dişi muayenehanesine uygun şekilde tasarlamıştır.
 Ancak daha sonra dişiçi binanın kendisinin faaliyetine uygun şekilde tasarlanan
 bu kısmını satın almaktan vazgeçmiştir. Bunun üzerine mahkeme bu dişiçinin
 sözleşmenin kurulması aşamasındaki dürüstlük kuralından kaynaklanan yüküm-

⁴² **Kuzuhara**, s.67-68.

⁴³ **Haley, John O.** (2008) “Rethinking Contract Practice and Law in Japan”, *Journal of East Asia and International Law*, C: 1, S: 1, s.62-63.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Edis**, s.308-323; **Akyol**, s.26-101; **Dural/Sarı**, s. 234-242, prg.1231-1249; **Oğuzman/Barlas**, s.278-301, prg.911-957; **Altaş**, s.276-284.

⁴⁵ **Uchida**, s.716.

lülüklerini ihlâl ettiği gerekçesiyle, dışıyı binanın ilgili kısmının dış muayenehanesine uygun şekilde tasarlanmasından kaynaklanan masraflardan sorumlu tutulmuştur⁴⁶. Tüm bu hâller dışında Japon sözleşme hukukunda mahkemeler yine dürüstlük kuralına dayanarak özellikle sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde sözleşmelerin değişen şartlara uyarlanması doktrinini temellendirmiştir. Ancak bu uygulamanın sözleşmelerde ahde vefa (*pacta sunt servanda*) kuralının bir istisnası olarak kalması gerektiği de önemle vurgulanmıştır⁴⁷.

Anglo-Amerikan hukuk sisteminde de dürüstlük kuralı bulunmaktadır ve içtihatlar da bu ilkeye başvurulmaktadır⁴⁸ ancak hâkim görüşüne göre sözleşme tarafları bir anlaşmaya varmadan önce dürüstlük kuralının bir önemi bulunmaktadır. Bu yaklaşım esasen dürüstlük kuralının ticari işlemlerdeki güvenliği ve istikrarı bozacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bir Amerikan mahkemesi, ticari işlemlerdeki güvenliğin ve istikrarın modern Amerikan ekonomisinin etkili ve sorunsuz şekilde işlemesi için zorunlu olduğunu belirtmektedir. Gerçekten de Amerikan sözleşme hukuku teorisi klasik ekonomik teorinin serbest piyasaya uygulanmasından ibarettir. Japon sözleşme hukukunun nihai hedefi ise, dürüstlük kuralıdır⁴⁹.

3. İrade Özerkliği Esasına Dayanan Sözleşme Özgürlüğü İlkesi

Japon sözleşme hukukuna ilişkin üçüncü temel ilke, hem Kıta Avrupası hukukunun hem de Anglo-Amerikan hukukunun temel yapıtaşı olan⁵⁰ “irade

⁴⁶ **Oda**, s.154. Bu ilkeye dayanılarak verilen kararlar için bkz. **Oda**, s.119-120.

⁴⁷ **Waer**, s.190, 211-212. Sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması için şu dört şart gerekir. Sözleşmenin yapıldığı andaki şartların büyük ölçüde değişmiş olması, böyle bir değişikliğin öngörülememesi ve taraflara atfedilememesi ile sözleşme şartlarında gerçekleşen değişikliğin sözleşmeden doğan borçların ifa edilmesini büyük ölçüde dürüstlük kuralına aykırı hâle getirmiş olmasıdır. Bu şartlar hakkında ayrıntılı bilgi ve çeşitli kararlar için bkz. **Waer**, s.191-203. Türk hukukunda da sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması başlangıçta dürüstlük kuralına dayandırılmıştır. Ardından doktrinde ve içtihatlar da benimsenen bu şartlar dürüstlük kuralına da açıkça atıf yapılarak 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m. 138’de “Aşırı ifa güçlüğü” kenar başlığı altında tüm sürekli borç ilişkileri bakımından genel bir düzenlemeye kavuşturulmuştur (**Oğuzman/Barlas**, s. 301, prg. 958-960).

⁴⁸ **Nottage, Luke R.** (2013) “Tracing Trajectories in Contract Law Theory: Form in Anglo-New Zealand Law, Substance in Japan and the United States”, *Yonsei Law Journal*, C: 4, S: 2, Sydney Law School Research Paper No. 13/37, <https://ssrn.com/abstract=2270889>, s.e.t. 08.05.2019. s.67.

⁴⁹ **Yamaguchi**, s.360-361, 383-384. Anılan karar için bkz. **Yamaguchi**, s.384 dn. 225 (General Motors Co. v. Piskor, 381 A.2d. 16, 22 (Md. 1977)).

⁵⁰ **Levy**, s.727.

özerkliği esasına dayanan sözleşme özgürlüğü”dür. Esasen Japon Medeni Kanununda ne irade özerkliği ne de sözleşme özgürlüğü açıkça düzenlenmiştir. Bununla birlikte sözleşme özgürlüğü ilkesinin Japon hukukundaki varlığı değil; anlamı tartışmalıdır. Doktrinde sözleşme özgürlüğü ilkesi kişilerin özel hukuk ilişkilerini kişisel iradelerine dayanarak serbestçe belirleyebileceği temeline (irade özerkliği esasına) dayandırılmaktadır. Şu hâlde “irade özerkliği”, kişinin serbest iradesiyle özel hukuk ilişkilerini düzenleyebilmesini ifade eder. Japon Medeni Kanununun bütününe hâkim olan bu düşünce, Batı’nın bağımsız ve özgür modern bireycilik anlayışına dayanır⁵¹. İrade özerkliği esas sözleşme özgürlüğü dışında vasiyet özgürlüğü, teşebbüs özgürlüğü gibi tek taraflı hukuki işlemlerin de kişinin serbest iradesine dayandığını ifade eden genel bir düşüncedir. Sözleşme özgürlüğü ise, bu ilkenin iki taraflı hukuki işlemlerde, diğer bir deyişle sözleşmelerdeki görünümüdür. Doktrinde çoğunluğa göre, Japon hukukunda sözleşme özgürlüğü ilkesi sözleşme yapıp yapmama, sözleşmenin karşı tarafını, içeriğini ve şeklini serbestçe belirleme ve sözleşmeyi sona erdirmeye özgürlüğü şeklinde farklı görünümleri olan temel bir ilkedir⁵².

Türk borçlar hukukunun temelinde de, Japon hukukuna benzer şekilde, irade özerkliği esas ve buna dayanan sözleşme özgürlüğü ilkesi bulunmaktadır. Sözleşme özgürlüğü ilkesi de; yine Japon hukukundakine paralel şekilde, herhangi bir sözleşmeyi yapıp yapmama, istenilen tip ve içerikte sözleşme yapma, sözleşmenin karşı tarafını seçme ve kurulmuş bir sözleşmeyi ortadan kaldırma özgürlüğünü kapsamına alır⁵³.

Aşağıda Japon sözleşme hukukundaki sözleşme özgürlüğünün çeşitli görünümlerini sırayla inceleyelim.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Hoshino, Eiichi** (1972) “The Contemporary Contract”, (translator: John O. Holey), Law in Japan: An Annual, C: 5, s.5-8. Japon hukuku Kıta Avrupası hukuk geleneğine dayanır. Kıta Avrupası hukuku sözleşmede tarafların iradesini üstün tutarak salt bağlanma iradesini arar (**Kuzuhara**, s.60-61).

⁵² **Oda**, s.152; **Hoshino**, s.5, 16; **Kuzuhara**, s.66. Japonya’da “sözleşme çağında” sözleşme özgürlüğünün işlevi hakkında bkz. **Uchida, Takashi/Taylor, Veronica** (2008) “Japan’s “Era of Contract”: Foote, Daniel (Editör), Law in Japan A Turning Point, Seattle, University of Washington Press, s.463.

⁵³ **Eren, Fikret** (2014) 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, s.16-17. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kocayusufpaşaoğlu, Necip** (2008) Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme, 4. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, s. 501-505, prg.40.

i. Sözleşmelerde Şekil Serbestisi

Sözleşme özgürlüğünün ilk görünümü, sözleşme yapıp yapmama özgürlüğü ile sözleşmelerde şekil serbestisidir. Japon hukukunda, Alman hukukunda olduğu gibi, sözleşme öneri ve kabulün karşılıklı ve birbirine uygun olması hâlinde, dolayısıyla karşılıklı rıza ile kurulur⁵⁴. Buna sözleşmelerde rızailik ilkesi denir. Buna göre, kural olarak taraflar arasında sözlü yapılan sözleşmeler geçerlidir. Dolayısıyla sözleşmelerde şekil serbestisi bulunmaktadır; sadece istisna olarak özel hükümlerle bazı sözleşmeler bakımından şekil zorunluluğu getirilmiştir⁵⁵. Örneğin kefalet sözleşmesi kanunda aranan özel şekline uygun yapılmadıkça geçerli olmaz. Bununla birlikte rızai sözleşmelerin sözlü olarak yapılması mümkün olmasına rağmen uygulamada Japonların genellikle sözleşmeleri yazılı olarak yapmayı tercih ettiği görülmektedir. Örneğin Japon hukukunda kural olarak taşınmaz mülkiyetinin devrine yönelik sözleşme geçerliliğini tarafların bu sözleşmeye ilişkin iradelerini açıklamalarından alır. Gerçekten de Japon Medeni Kanunu m. 176'ya göre aynı hakların kurulması ve devri için tarafların irade açıklamaları yeterlidir⁵⁶. Bununla birlikte uygulamada taşınmaz satışı gibi yüksek fiyatlı sözleşmelerde taraflar arasında ileride uyuşmazlık çıkmasını önlemek için sözleşmelerin yazılı yapılması, kanuna göre zorunlu olmasa da, neredeyse zorunludur. Nitekim Japon hukukunda önemli ölçüde yüksek fiyatlı bir satışta, yazılı sözleşme yapmak yerleşik bir uygulamadır. Japon hukukunda bir hususta yazılı sözleşme yapılması yönünde “yerleşik uygulama” varsa, JMK m. 92

⁵⁴ **Milhaupt/Ramseyer/West**, s.323; **Hoshino**, s.9-10; **Kuzuhara**, s.65; **Michida**, s.204.

⁵⁵ **Taylor**, s.361-362. Nitekim JMK'da düzenlenen satın, kira, iş sözleşmeleri, vekâlet, ortaklık, ömür boyu irat ve uzlaşmalar ile bağışlamalar kural olarak rızaidir. Buna karşılık tüketim ile kullanım ödünçü ve kefalet sözleşmelerinin geçerliliği için ödeme veya ifa aranır. Rehiner ve teminat akçesi sözleşmeleri de real sözleşmelerdir (**Taylor**, s.362; **Michida**, s.204). JMK'da rızai sözleşmeler kural, yazılı olanlar istisnadır. Nitekim Tokyo Bölge Mahkemesi Marubeni lida v. Aji-no-moto davasında, taraflar arasında salt sözlü bir anlaşmanın varlığının yazılı bir sözleşme bulunmadığı sürece bağlayıcı olmayacağı iddiasını kabul etmemiştir. Nitekim bu davada Aji-no-moto 5 milyon dolar karşılığında soya fasulyesi satın almak konusunda sözlü anlaşmıştır ancak fiyatlardaki ani düşüş sebebiyle sözleşmenin yazılı olmadığı gerekçesiyle aralarında sözleşme kurulmadığını iddia etmiştir. Bunun üzerine Takashimaya lida bu soya fasulyelerini bir başkasına satmış ancak \$1,850,000 zarar etmiştir. Bu zararını da Aji-no-moto'dan talep etmiştir. Mahkeme ise, taraflar arasındaki ticari ilişkide Japon hukukunda geçerli olan sözleşmelerde rızailik ilkesinden ayrılmayı gerektiren bir sebep bulunmadığını; nitekim bu şartlarda ticari örf ve âdetin yazılı sözleşmeyi gerekli kıldığını gösteren yeterli bir kanıt bulunmadığını belirtmiştir (**Taylor**, s.363; **Michida**, s.203).

⁵⁶ *Article 176: The creation and transfer of real rights shall take effect solely by the manifestations of relevant parties.*

gereği, taraf iradelerinin bu yerleşik uygulamayı takip etmek niyetinde olduğu varsayılmaktadır⁵⁷.

Anglo-Amerikan hukuk sisteminde ise, yazılı bir belge sözleşmenin kurulması bakımından çok önemlidir⁵⁸. Zira “*Statute of Frauds*⁵⁹” ve “*parol evidence rule*⁶⁰” bu hukuk sisteminde yazılı anlaşmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu sebeple ticari hayatta Amerikalılar bir işletmeyle yazılı sözleşme yaptıktan sonra yakın ilişki içine girerken; Japonlar yabancılarla hemen yazılı sözleşme yapmaktan kaçınırlar. Nitekim Japonlara göre sözleşme yapmadan önce karşı tarafla aralarında bir güven ilişkisi kurulmalıdır. Hatta bu ilişki sözleşme boyunca ve sözleşmenin sona erdirilmesinde dahi devam etmelidir. Dolayısıyla Japonlar için yazılı bir sözleşme taraflar arasında güven ilişkisinin varlığını göstermektedir⁶¹. Japon sözleşme hukukunda *parol evidence rule* ve *Statute of Frauds* bulunmamaktadır⁶². Oysa Anglo-Amerikan hukukunda ticari işlemlerin

⁵⁷ Bkz. **Michida**, s.219-221.

⁵⁸ ABD’de günümüzde birçok dava sözlü sözleşmelere ilişkindir. Bu kararlarda, sözleşmenin yazılı olması gereği vurgulanmaktadır (Bkz. **Michida**, s.202).

⁵⁹ Anglo-Amerikan hukukunda bazı anlaşmaların yazılı bir sözleşmeye dönüştürülmedikçe bağlayıcı olmayacağını ifade eder. Bu kural tüm sözleşmeler bakımından geçerli değildir; ancak Amerikan hukukunun kıta Avrupası hukuk sistemlerinden ayrılan temel bir kuraldır (**Snyder, Franklin G./Burge Mark Edwin** (2017) *American Contract Law for a Global Age*, Cali aLangdell Press, <https://www.cali.org/books/american-contract-law-global-age>, s.e.t. 01.09.2019, s. 261). Bu anlaşmalar; evlenme (Restatement (Second) of Contracts § 124), sözleşmenin yapıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde ifa edilemeyecek sözleşmeler (Restatement (Second) of Contracts § 130), taşınmaz satışına ilişkin sözleşmeler (Restatement (Second) of Contracts §§ 125-129), belli bir değeri aşan taşınır satımına ilişkin sözleşmeler (Uniform Commercial Code § 2-201) ve kefalet sözleşmeleridir (Restatement (Second) of Contracts §§ 112-123) (**Snyder/Burge**, s.261-262. Amerikan hukukunda “Statute of Frauds” ile ilgili bilgi için bkz. **Lorenzen, Ernest G.** (1923) “The Statute of Frauds and the Conflict of Laws”, *The Yale Law Journal*, C: 32, S: 4 s.311-338; **Palmer, George E.** (1967) “Reformation and the Statute of Frauds.” *Michigan Law Review*, C: 65, S:3, s. 421–440).

⁶⁰ Anglo-Amerikan sözleşme hukukunda, taraflar arasında uyumsuzluk hâlinde, sözleşme görüşmeleri sırasındaki sözlü anlaşmaların yazılı anlaşmadaki kurala üstün gelemeyeceğini ifade eder. Buna göre yazılı belge üstündür (**Snyder/Burge**, s.338). Ancak bu kuralın çok sıkı uygulanması, doktrinde eleştirilmiştir. Bunun üzerine sert uygulamadan vazgeçilmiştir (**Kuzuhara**, s.61-62). Amerikan hukukunda “parol evidence rule” ile ilgili bilgi için bkz. **Corbin, Arthur L.** (1944) “The Parol Evidence Rule”, *The Yale Law Journal*, C:53, S:4, s.603-663, **Corbin, Arthur L.** (1965) “The Interpretation of the Words and the Parol Evidence Rule”, *Cornell Law Quarterly*, C:50, s.161-190; **Palmer, G. E.** (1967) “Reformation and the Parol Evidence Rule. *Michigan Law Review*, C: 65 S:5, s.833-850.

⁶¹ **Kuzuhara**, s.59. Nitekim Amerikalılar Japonların sözleşmeye ilişkin bu yaklaşımını “boşa zaman harcama” olarak değerlendirirken; Japonlar Amerikalıların iş görüşmelerine ilişkin basit yaklaşımından rahatsız olurlar (**Kuzuhara**, s.58).

⁶² **Kuzuhara**, s.60.

güvenliği için sosyal değerlere önem verilerek hukuki işlem hayatında kesinlik ve güvenlik esas alınmış ve sözleşmeden doğan borcun temeli sözleşmenin şekline dayandırılmıştır. Bu ilkelere göre, Amerikan hukuk sisteminde taraflar sözlü şekilde borç altına giremezler. Bu sebeple doktrinde Anglo-Amerikan hukukunun şekle, usule ve hukuki güvenlik esasına dayandığı; kıta Avrupası hukuk sisteminin ise, ahlâki anlamda adalete önem veren, yükümlülükleri esas alan ahlâk temelli bir hukuk olduğu belirtilmektedir⁶³. Diğer taraftan uygulamada Amerikan hukukunda da *parol evidence rule* sıkı sıkıya uygulanmamakta ve bu kural bakımından hukukun liberalleştiği görülmektedir. Böylece esasen, iki hukuk sistemi arasındaki farklılık da azalmaktadır⁶⁴.

Japon hukukunda sözleşme kavramına ilişkin en tartışmalı hususlardan biri ise, sözleşmenin toplumsal hayattaki varlığını değerlendiren “sözleşmeye sosyal yaklaşımdır”. Bu yaklaşıma dayanan hukuk sosyolojisi akademisyeni olan *Takeyoshi Kawashima*, Japon toplumunda sözleşmelerin bağlayıcılığının Avrupa ve ABD’dekiler gibi sıkı olmadığını iddia etmiş ve Japon “hukuk bilincinin” kendine özgü olduğunu iddia etmiştir⁶⁵. Bu yaklaşıma *Takashi*

⁶³ **Kuzuhara**, s.61. Bununla birlikte **Haley**, Japonların ABD ile karşılaştırıldığında işlem güvenliği açısından daha avantajlı olduğunu belirtir. Nitekim Japonya’da Kıta Avrupası (Alman yaklaşımıyla) teorisine dayanan sözleşme hukuku kural ve ilkeleri ABD’de sözleşmelerin kurulmasına ve yerine getirilmesine ilişkin kurullarla kıyaslandığında daha elverişlidir. Japon sözleşme hukuku kuralları açıktır, erişilebilirdir ve daha geniş bir çevre tarafından bilinir (**Haley** (2008) s.53).

⁶⁴ **Kuzuhara**, s.86, 88.

⁶⁵ **Kawashima, Takeyoshi** (1974) “*The Legal Consciousness of Contract in Japan*”, 7 *Law in Japan*, için bkz. **Milhaupt/Ramseyer/West**, s.323-330. Ayrıca bkz. **Uchida/Taylor**, s.454-455; **Oda**, s.151. Gerçekten de *Takeyoshi Kawashima*, “Bir Japon bir sözleşme yaptığında, sözleşmeden doğan iyiniyet ve dostluk sözleşmenin kendisinden daha önemlidir.” demektedir. Bu ifade Japonya’da taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi sözleşmenin şekli kurallarından ziyade sosyal ilişkilerin belirlediğini gösterir. Bu husus, Batı hukuk sistemlerinden farklıdır. Çağdaş hukukçulardan *Takashi Uchida* da JMK’nın Japonya’daki hukuk bilincine uygun olmadığını ve bunun Japon hukuk nosyonlarına uygun hâle getirilmesi gerektiğini belirtir. Zira Japonya’da sözleşmelerde taraflar arasındaki ilişki şekli anlaşmadan ziyade taraflar arasındaki sosyal ilişkinin bütününden kaynaklanan hakları ve borçları ifade eder. Şekli sözleşme, Japon toplumuna uygun düşmeyen Batı hukukundan gelmektedir. Nitekim Japonya ile ilişkili çalışan Amerikalı hukukçular Japon kültüründen kaynaklanan bu farklı hukuk bilincinin müşterilerine tavsiyede bulunmalarını zorlaştırdığını ifade etmektedirler (Bkz. **Dernauer**, *Japanese Contract Law from a European Perspective*, <https://yab.yomiuri.co.jp/adv/chuo/dy/research/20131128.html>, s.e.t. 08.05.2019.). *Kawashima*, JMK ile Japon sözleşme hukuku arasında kültürden kaynaklanan şu farklılıklara işaret eder: a. JMK şekilsizliği esas olsa da; Japonlar arasında şekli koşullar tamamlanmadan sadece sözlü olarak yapılan anlaşmalar bağlayıcı değildir. b. JMK ya tarafların hak ve borçlarını tam olarak belirleyen bir sözleşmenin kurulduğunu ya da icra edilemeyecek geçersiz bir sözleşmenin bulunduğunu kabul eder. Oysa pratikte Japonlar sözleşmenin kısmen yükümlülük verebileceğini kabul

Uchida tarafından ise, karşı çıkmıştır. Ona göre 1990'larda ve 2000'li yılların başında Japon sözleşmeleri değişmiş ve piyasalara devlet müdahalesinin azaltılmasına yönelik (deregülasyon) politikanın bir sonucu olarak Japonya'da da sözleşme çağı başlamış ve günümüzde Japon toplumunda da sözleşme kavramında büyük ölçüde bir konsensüs oluşmuştur⁶⁶. Gerçekten de modern Japon yaşamında sıradan insanlar bile iş sözleşmesi, ödünç sözleşmesi ve kira sözleşmesi gibi sözleşmelerini dahi çıktısı alınmış matbu sözleşmeleri kullanarak yazılı şekilde yapmayı tercih etmektedir⁶⁷. Ayrıca Japonya'da

ederler. c. JMK yazılı bir sözleşmede tam ve detaylı bir şekilde bulunması gerekenleri gösterir. Ancak uygulamada Japonlar kanuna göre tüm şartları bulunan bir taahhüdün varlığını aramazlar. d. JMK bir uyumsuzlukta yargıya başvurmayı tavsiye etmekteyse de, Japonlar uygulamada çekişmeli hususlarda arabuluculuğu ve uzlaşmayı tercih ederler. e. JMK her bir sözleşmenin birbirinden bağımsız olması üzerine kuruluyken, uygulamada Japonlar taraflar arasındaki hukuki işlemlerin devam eden bütünsel ilişkinin tamamlayıcı bir parçası olduğunu ve önemli olanın bu devam eden bütünsel ilişki olduğu görüşündedirler (Bkz. **Wagatsuma, Hiroshi/Rosett, Arthur** (1983) "Cultural Attitudes towards Contract Law: Japan and the United States Compared", *UCLA Pacific Basin Law Journal*, C: 2, Sa: 1-2, <http://escholarship.org/uc/item/22r937jk>, s.e.t. 08.05.2019, s.76-77). Gerçekten de *Kawashima*'ya göre, şekli sözleşmelerden kaçınmak taraflar arasında devam eden iş ilişkisindeki pazarlık şansını elde tutmayı sağlar. Nitekim taraflar arasında yazılı sözleşme yapılmaması, tarafların sözlü taahhütlerini yerine getirmekten kaçınmaya yönelik arzularından kaynaklanır. Aslında bu tespitinde haklıdır. Sözleşme görüşmeleri sırasında başlangıçta, yazılı bir sözleşmeyi derhal yapmamak ileride pazarlık gücü elde edilebilmesi ihtimali göz önünde bulundurulduğunda hem avantajlı olan hem de dezavantajlı taraf için daha lehedir. Belki de Japonların sözleşme hukukundaki avantajı taraflar arasında derhal şekli bir sözleşme yapılmamasından kaynaklanmaktadır (**Haley**, (2008) s.68-69). Yine *Kawashima*'yı destekleyen *Hoshino* ise, 1970'lerde yazdığı makalesinde, sözlü yapılan bir sözleşmeye uyma zorunluluğunun bulunduğu (sözleşmelerin bağlayıcılığı) düşüncesinin Japon hukukunda hâlen zayıf olduğunu iddia eder. Nitekim verilen sözü tutmamanın Tanrı'nın emirlerine aykırı olduğu düşüncesi ile ve sözleşmelerin bağlayıcılığının irade özerkliğine dayandırılmasının Japon toplumunda kökleşmemiştir. Bunlar Batıdan gelen düşüncelerdir (**Hoshino**, s.42, 45-46).

⁶⁶ 1994 tarihli Ürün Sorumluluğu Kanunu Japonya'da sözleşme çağının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Nitekim bu kanun sonrasında üreticilerin satım sözleşmesi sırasında tüketicilere ürünlerin tehlikeli yönleri hakkında geniş bir bilgilendirme yoluna gittiği ve Japonya'da da detaylı sözleşmeler yapılmaya başlandığı görülmektedir (**Uchida/Taylor**, s.457-458). Esasen 1990'larda *Takashi Uchida*, Japon ve Amerikan sözleşme pratiği arasındaki benzerliklerin ve muhtemel farklılıkların belirlenmesine yönelik ampirik araştırmalar yapan bir proje yapmış ve *Kawashima*'nın çalışmalarının temel öncüllerini ve önermelerini sorgulamıştır. Bu projenin sonuçlarına göre, *Kawashima*'nın yaklaşımı çok izlenimcidir. *Kawashima*, teorisini dayandırdığı "Japon hukuk bilinci"ne (*hōishiki*) yönelik görüşlerini destekleyen deneye dayalı (ampirik) kanıtlar sunamamıştır. Sadece kendi kişisel tecrübelerine ve öykülerine dayanmıştır. Çalışmalarında ticari ilişkilere ve özel sözleşmelere değinmemiştir. (Bkz. **Haley**, (2008) s.48-50). Ayrıca *Kawashima*'ya katılmayan ve Japon hukukunda sözleşme bilinci olduğu yönünde görüş belirten görüş için bkz. **Michida**, s.200.

⁶⁷ **Uchida/Taylor**, s.455-456; **Oda**, s.150-151. Rızai sözleşmelerin yazılı olması gerekmez. Uygulamada ise, bunlarda da önceden hazırlanmış matbu metinlerin kullanıldığı görülmektedir. Buna yeni şekilcilik denir (Bkz. **Michida**, s.209).

şirketler arasındaki sözleşmelerin de kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Genellikle bu sözleşmeler bir yıl gibi kısa süreler için yapılmakta ve sonraki yıllarda taraflar sözleşmenin yenilenmesini önlemeye ilişkin bir beyanda bulunmadıkça her yıl kendiliğinden yenilenmektedirler. Ayrıca şirketler arasındaki bu kısa sözleşmelerde tarafların tüm hakları ve yükümlülükleri düzenlenmez. Bu sebeple taraflar arasında bir uyumsuzluk çıktığında, tarafların hakları ve yükümlülükleri karşılıklı anlaşmayla belirlenir⁶⁸. Nitekim Japonya’da sözleşme tarafları, Amerikan hukukunda olduğu gibi, çatışan değil, işbirliği ilişkisi içinde bulunan kişiler olarak görülmekte ve tarafların karşılıklı güven ilişkisi içinde ve ortak bir amaca sahip oldukları kabul edilmektedir. Esasen *Kawashima*’nın iddiaları aksine, Japonya’da sözleşme kavramı üzerine son yıllarda yapılmış araştırmalar Japonların yazılı bir sözleşme yapmasalar bile sözleşmelerine içtenlikle uyduklarını göstermektedir⁶⁹. Bu durum Japon sözleşme hukukunda da ahde vefa (*pacta sunt servanda*) ilkesinin önemini göstermektedir⁷⁰. Diğer taraftan bazen sözleşmenin içinde yapıldığı şartlarda önemli bir değişiklik gerçekleşirse, ahde vefa ilkesine rağmen borçlu olanın borcunu yerine getirmeye zorlanması adil sonuçlar vermeyebilir. Örneğin Japonya’da ikinci dünya savaşı sonrasında yüksek bir enflasyon gerçekleşmiştir. Temyiz Mahkemesi ise böyle hâllerde sözleşmenin yapıldığı şartlarda önemli

⁶⁸ Oda, s.151; Wagatsuma/Rosett, s.84. Ayrıca benzer yönde bkz. Hoshino, s.41; Kuzuhara, s.67. Nitekim Japonlar sözleşmedeki sorunların bazen sözleşmedeki sözcüklerin anlamı dikkate alınmaksızın dostça güven ve işbirliği içinde çözülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Japon sözleşmeleri oldukça kısadır. Çoğunlukla tarafların hak ve yükümlülükleri tek sayfada gösterilmekte ve bir sorun olduğunda sorunun taraflarca dürüstlük kuralları çerçevesinde müzakere edileceği belirtilmektedir. Çünkü Japonlar sözleşmede salt bir tarafın hakkına odaklanılmasını iş ilişkisinin ruhundaki güven ortamının kurulmasını engelleyeceğine inanırlar. Japonlar, taraflar arasında iyi bir iş ilişkisi kurabilmesi için, tarafların bireysel haklarından fedakârlık edebileceği inancındadırlar (Hahn, s.520). Bu sebeple Japonlarla iş yapmak isteyen bir kişi, bir sorun yaşadığında çözüm için derhal dava yoluna başvurmak yerine, sorunu samimiyet ve güven ilişkisi içinde çözmeye çalışmalıdır (Hahn, s.521).

⁶⁹ Oda, s.152.

⁷⁰ Japon hukukunda da sözleşmelerde ahde vefa (*pacta sunt servanda*) ilkesi vardır. Buna göre herkes yapmış olduğu sözleşmenin gereğini yerine getirmelidir (Hoshino, s.14). Nitekim sözleşme uygun davranmak, insanın sosyal ahlakının temel taşıdır (Michida, s.207). Bununla birlikte *Kawashima*’yı destekleyen *Hoshino*’ya göre, liberal ekonomik hayatın temeli olan ve Batı hukukunda köklerini bulan “sözleşme özgürlüğü” ilkesi ile “irade özerkliği”, esasen güçlünün zayıfa sözleşme şartlarını kabul ettirdiği bir sistemin hukuk düzenince koruma altına alınması niteliğindedir. Diğer taraftan Japon yargısı, bu tür sözleşmelerin adil olmayan sonuçlarını bertaraf etmekte oldukça başarılıdır (Hoshino, s.46).

bir değişikliğin gerçekleştiğini göz önünde bulundurarak satıcının sözleşmeyi iptal edebileceğini kabul etmiştir⁷¹.

ii. Sözleşmelerin İçeriğini Belirleme Özgürlüğü

Sözleşme özgürlüğü ilkesinin ikinci görünümü, sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğüdür. Sözleşme içeriğini belirleme özgürlüğü, Japon hukukunda JMK m. 91'den hareket edilerek temellendirilmektedir. Bu hükme göre “Eğer bir hukuki işlemde iradesini açıklayan tarafın iradesi kamu düzenine ilişkin olmayan bir kanun hükmünün ya da düzenleyici işlemin yerini almaya yönelmişse, taraf iradesi üstün tutulmalıdır⁷². Bu hükümde geçen “*kamu düzeniyle ilişkili olmayan bir kanun hükmü ya da düzenleyici işlem*” ifadesiyle sözleşme taraflarının kendi iradeleriyle üzerinde değişiklik yapılmasına izin verilen yedek hukuk kuralları (*default rules*) kastedilmektedir. Şu hâlde Japon hukukunda sözleşme tarafları serbest iradeleriyle emredici olmayan hükümleri değiştirebilmektedirler. JMK'nın sözleşme hukukuna ilişkin hükümleri ise çoğunlukla emredici değildir. Böylece taraflar kendi sözleşmelerinde kanunda emredici nitelikte olmayan bu hükümler yerine farklı düzenlemeler getirebilirler⁷³.

Japon Medeni Kanunu m. 90 da, tarafların sözleşmelerin içeriğini belirleme özgürlüğüne bir sınır getirmektedir. Hükme göre “Kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı amaç taşıyan hukuki işlemler geçersizdir⁷⁴. Bu hükümde geçen kamu düzeni ifadesiyle “*umumun genel menfaati*” ifade edilmekteyken; genel ahlâk ile “*umumun ortak ahlâk anlayışı*” kastedilmektedir⁷⁵. Genel ahlâk, hâkim görüş tarafından, genellikle kamu düzeninin bir parçası olarak da ele alınmaktadır. Nitekim JMK'nın bazı İngilizce tercümelerinde⁷⁶ 90. madde şöyle çevrilmiştir: “Kamu düzenine aykırı bir amaçla yapılan hukuki işlem

⁷¹ Oda, s.154.

⁷² Article 91: *If any party to a juristic act manifests any intention which is inconsistent with a provision in any laws and regulations not related to public policy, such intention shall prevail.*

⁷³ Taylor, s.362; Hoshino, s.16.

⁷⁴ Article 90: *A juristic act with any purpose which is against public order and good morals are null and void.*

⁷⁵ Bu iki kavramın doktrinadaki tanımları için bkz. Ishida, Kikuo (1958) “On Article 90 of The Civil Code of Japan”, Osaka University Law Review, C:6, s.17-19.

⁷⁶ Bu tercüme için bkz. <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/>.

geçersizdir⁷⁷. Hâkimin bu hükümden kaynaklanan geniş bir takdir yetkisi vardır. Nitekim Japonya’da mahkemelerin adil ve hakkaniyete uygun kararlar verebilmek için bu hükme de sıklıkla dayandıkları tespit edilmektedir. Örneğin, işçinin iş sözleşmesinden istifa etme özgürlüğünü ortadan kaldıran bir iş sözleşmesi hükmü, JMK m. 90’a aykırı olduğu gerekçesiyle geçersiz sayılmıştır⁷⁸. Ayrıca JMK m. 91’den de emredici hükümlere aykırı olan hukuki işlemlerin geçersiz olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu hükümlerdeki kamu düzeni ve genel ahlâk dar yorumlanmaktadır. Nitekim yukarıda da belirtildiği üzere JMK’nın çoğu hükmü emredici değildir⁷⁹.

Bunun yanında Japon hukuk sisteminde de, diğer modern hukuk sistemlerinde olduğu gibi, sözleşmenin zayıf tarafını (kiracı, işçi ve tüketiciler gibi) korumaya yönelik, sözleşme içeriğini belirleme özgürlüğünü sınırlandıran hükümler bulunmaktadır. Örneğin 90 sayılı ve 1991 tarihli Arazi ve Konutların Kiralanması Hakkında Kanun (*Law on Lease of Land and Houses*) ve İş Kanunu (*Labor Law*)’nda tarafların sözleşmelerin içeriğini belirleme hakkı sınırlandırılmıştır. Ayrıca Japonya’da da tüketicilerin standart sözleşme tiplerine (genel işlem koşullarına) karşı korunması gerektiği kabul edilmiştir. 159 sayılı 1961 tarihli Taksitli Satışlara İlişkin Kanun (*Law on Installment Sales*), 57 sayılı ve 1976 tarihli Kapıdan Satışlara İlişkin Kanun (*Law on Door to Door Sales*) ve 32 sayılı 1983 tarihli Kredi ve Ticari Kredilere İlişkin Düzenlemeler Hakkında Kanun (*Law on the Regulation of Credit and Loan Business*) tüketicileri korumayı amaçlamaktadır. Bu gibi kanunlar sözleşmelerin içeriğini belirlediğinden, sözleşme özgürlüğü ilkesinin ikinci görünümünü sınırlandırmaktadır. Japonya’da 1994 yılında 85 sayılı Ürün Sorumluluğu Kanunu (*The Product Liability Law*) ve 2000 yılında ise, tüketici hukuku alanındaki modern gelişmelere uygun şekilde 61 sayılı Tüketici Sözleşmesi Kanunu (*Consumer Contract Law*) da yasalaşmıştır. Bu kanunda tüketici sözleşmelerinin karşı tarafının sorumluluğunu sınırlandıran yahut haksız yere karşı tarafı sorumluluktan kurtaran bir hüküm varsa, bu tür tüketici sözleşmesi hükümlerinin geçersiz olacağı hüküm altına alınmıştır. Bu Kanun ile tüketici

⁷⁷ *A juristic act with any purpose which is against public policy is void.*

⁷⁸ **Oda**, 127. Bu ilkeye dayanılarak verilen çeşitli karar örnekleri için bkz. **Oda**, s.128-129; **Ishida** ise, genel ahlâkın kamu düzeninin bir parçası olduğu düşüncesini reddeder. Ona göre kamu düzeni “özel hukukun emredici düzenlemelerini”, genel ahlâk “toplumda var alan genel ahlâk” ifade eder. JMK 91. madde ise, özel hukukun emredici düzenlemelerine ve genel ahlâka aykırı olan hukuki işlemlerin geçersiz olduğu sonucuna götürür (**Ishida**, s.19-21).

⁷⁹ **Hoshino**, s.20.

sözleşmelerindeki haksız şartlara ilişkin AB düzenlemelerinin aksine, serbest piyasa sisteminin işlevselliğini sağlamak için tüketiciler korunmaktadır⁸⁰.

iii. Sözleşmelerin Sona Erdirilmesi Özgürlüğü

Sözleşme özgürlüğü ilkesinin üçüncü görünümü, sözleşmenin sözleşmede gösterilen sebeplere dayanılarak veya sözleşmenin yenilenmesi önlenerek sona erdirilmesi özgürlüğüdür. Yukarıda belirlendiği üzere, Japonya'da şirketler arasındaki sözleşmeler bir yıl için kurulmakta ve sözleşme taraflardan biri itiraz etmediği sürece ertesi yıl için kendiliğinden yenilenmektedir. Sözleşme defalarca yenilendiğinde, taraflar arasında sürekli bir borç ilişkisi oluşmakta ve taraflardan biri sözleşme özgürlüğünün üçüncü görünümüne dayanarak aralarında süregelen (sürekli borç ilişkisi niteliğindeki) bu ilişkiyi sona erdirmek isterse, yargı kararlarına göre tarafların bu sözleşmeyi sona erdirebilmesi için geçerli bir sebebi bulunmalıdır. Bu kararlar taraflar arasındaki karşılıklı güven ilişkisine dayandırılmaktadır. Zira taraflar kendi aralarında süregelen ilişkinin devam edeceğine güvenerek birçok yatırım yapmaktadırlar. Örneğin bir davada dağıtıcılık sözleşmesinin taraflarından mal veren taraf (tedarikçi), ticari kâr oranındaki uyuşmazlık yüzünden taraflar arasındaki süregelen sözleşmeyi sona erdirmek istemiştir. Mahkeme somut olayda dağıtıcının sözleşmenin devam edeceğine güvenerek bazı yatırımlar yapmış olmasına dayanarak, tedarikçinin dağıtıcının bir yıllık kârına denk gelen tazminatı ödemedikçe taraflar arasındaki bu sözleşmeyi sona erdiremeyeceğine hükmetmiştir. Bu karar aynı zamanda ticaret hayatında geçerli olan dürüstlük kuralıyla da temellendirilmiştir⁸¹. Diğer taraftan son zamanlarda doktrinde bazı

⁸⁰ Oda, s.152-153, 161-162. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uchida/Taylor, s.458-459; 459-463. Diğer taraftan doktrinde bir görüşe göre, Japonya'da Ürün Sorumluluğu Kanunu, Arazilerin ve Konutların Kiralanması Hakkında Kanun ile İş Kanunu sözleşmenin zayıf tarafını korumak amacıyla kabul edilmemiştir. Sadece sözleşme teorisinin Japonya'da işlevsel hale geldiğini gösterir (Uchida/Taylor, s.467-468).

⁸¹ Oda, s.155-156. Benzeri bir başka (Servo Kinetics, Inc. v. Tokyo Precision Instruments Co. Davasında) olayda da, Amerikan Temyiz Mahkemesi 6. Dairesi, Japon hukukuna göre sözleşmeyi sona erdirebilmek için geçerli sebebin ne olduğunu tartışmaktadır. Nitekim sözleşmedeki kanunlar ihtilafı kuralına gereği sözleşmenin ihlâlinden kaynaklanan taleplere Japon hukuku uygulanmalıdır. Japon hukukunda JMK m.1 gereği ticari ilişkilere de "dürüstlük kuralı" uygulanmalıdır. Japon yargısı, istikrarlı şekilde bir ticari ilişkinin uygun ihtar ve geçerli sebep olmaksızın tek taraflı sona erdirilmesinin karşı tarafın uğradığı zararın tazminine sebep olacağını kabul etmektedir. Özellikle yargı kararlarında belirli süre için yapılan dağıtıcılık sözleşmelerinde dağıtıcı daha fazla korunmaya değer olduğundan, bu tür sözleşmelerin sözleşmede öngörülen süreden önce sona erdirilebilmesi için ticari bir geçerli sebebin var olduğunu daha seyrek kabul etmiştir. Ticari geçerli sebepler; sözleşmenin ciddi ihlâlini, güven ilişkisinin sona ermesini, diğer tarafın güvenilirliği hususunda endişeyi ve değişen şartları

akademisyenler şirketler arasındaki sürekli borç ilişkilerinin salt ticari sebeplerle de sona erdirebileceğini, ancak bunun bazı özel durumlarla sınırlandırılması gerektiğini iddia etmektedir. Gerekçeleri ise, serbest piyasaya devlet müdahalesinin azaltılması (deregülasyon) yönündeki politikalar ve öz sorumluluk (self-responsibility) ilkeleridir. Ancak bu görüş henüz mahkemeler tarafından kabul görmemiştir⁸².

4. Kusur Sorumluluğu İlkesi

Japon sözleşme hukukunun dördüncü temel ilkesi “kusur sorumluluğu”dur. Japon hukukunda, Alman hukukunda olduğu gibi, sözleşmeden doğan borçlarının yerine getirilmemesine ilişkin farklı durumlar gerçekleşebilir. Bunlar borçlu temerrüdü, borcun gereği gibi ifa edilmemesi (kötü ifa) ve borcun yerine getirilmesinin imkânsızlaşmasıdır. Tüm bu hâllerde alacaklı tarafından borcun yerine getirilmemesi sebebiyle tazminat talep edilebilmesi için, borçlu kusurlu olmalıdır.

“Borçlu temerrüdü” JMK’nın 412. maddesinde düzenlenir. Bu hükme göre, belirli vadeli bir borç, vadesinde yerine getirilmezse veya ifası için belirli vade öngörülmemiş olan bir borç, alacaklı tarafından borcun yerine getirilmesi talebi üzerine borçlunun makul bir sebebi yokken yerine getirilmezse borçlu temerrüde düşer⁸³. Borçludan borçlu temerrüdü sebebiyle gerçekleşen zararın talep edilebilmesi için ise, borçlunun temerrüde düşmekte kusurlu olması gerekir. Bu yüzden Japon sözleşme hukukunda borçlu temerrüdünden doğan sorumluluk “kusurlu sorumluluk” olarak değerlendirilir⁸⁴.

kapsamına alır. Ancak dağıtıcılık sözleşmesinin sona erdirilmesine ilişkin bu türden geçerli sebeplerden biri mevcut olduğunda ve ihtarda verilmesi gereken süre dolduğunda tek taraflı beyanla (fesihle) sözleşme geçersiz kılınabilir. Geçerli sebep ise, tamamen somut olayın koşullarına göre belirlenir. Somut olayda, 6. Daire, fesheden tarafın mevcut saikini incelemiştir. Bu ise, subjektif bir araştırmadır. Mahkeme somut olayda feshin faydacı bir sebeple sona erdirildiğini belirlemiştir. Ayrıca somut olayda fesih için geçerli sebep bulunmadığından, geçerli ihtarın olup olmadığını incelemenin gereksiz olduğunu; zira feshin geçerli sebeple yapılmamasının aynı zamanda ihtarın sözleşme ihlâli oluşturduğunu gösterdiğini kabul etmiştir (Levy, s.730-735).

⁸² Bilgi için bkz. Oda, s.158.

⁸³ “If any specified due date is assigned to the performance of an obligation, the obligor shall be responsible for the delay on and after the time of the arrival of such time limit.”

⁸⁴ Oda, s.136-137.

“Borcun gereği gibi ifa edilmemesi (kötü ifa)” borçlu tarafından borcun borca uygun olmayan bir şekilde ifa edilmesidir. Borcun gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin kural JMK’nın 415. maddesinin birinci cümlesinde düzenlenmektedir. Buna göre, borçlu borcunu borcun amacına uygun bir şekilde ifa etmezse, alacaklı böyle bir uygunsuzluktan doğan zararının tazminini isteyebilir⁸⁵. Esasen JMK’da borçlunun borcu gereği gibi ifa etmemesi hâlinde alacaklının bundan doğan zararını karşılaması için borçlunun kusurlu olması gereği açıkça öngörülmemiştir. Bununla birlikte içtihatlarda genel olarak sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumlulukta “kusur” arandığından ve borcun gereği gibi ifa edilmemesi de sözleşmeye aykırılığın bir türü olduğundan borçlunun kusurunun aranması gereği vurgulanmaktadır⁸⁶.

“Borcun ifasının imkânsızlığı”, borcun konusu olan şeyin yerine getirilmesinin sözleşmenin kurulmasından sonra ortadan kalkmasıdır. Örneğin, taraflar bir evin satışı hususunda satım sözleşmesi yaparlar; ancak evin tesliminden önce bu ev bir depremde yıkılırsa yahut yangında yanarsa bu durum söz konusu olur. Yine bir taşınmaz mal kiracısının kirayı üçüncü kişiye devrettiği (sözleşme devri) ancak devir için kiralayandan alması gereken rızayı alamadığı durumda da borcun ifasının imkânsızlığı söz konusudur⁸⁷. Borçlu, sadece borcun ifasının imkânsızlığından doğan zarardan borçlunun bir kusuru varsa sorumlu tutulabilir. Bu sonuca JMK’nın 415. maddesinin ikinci cümlesinden hareketle varılmaktadır⁸⁸. Hükme göre “Aynı durum borcun borçluya atfedilebilir bir kusurdan kaynaklanan sebeple imkânsızlaşması durumunda da aynıdır⁸⁹”.

IV. JAPON MEDENİ KANUNUNDAKİ GÜNCEL GELİŞMELER

Japon sözleşme hukukuna ilişkin yeni tarihli bir çalışmada 1898 tarihli JMK’da yakın tarihte bir sözleşme hukuku reformu yapıldığına da kısaca

⁸⁵ “If an obligor fails to perform consistent with the purpose of its obligation, the obligee shall be entitled to demand damages arising from such failure.”

⁸⁶ Temyiz Mahkemesinin 22 Kasım 1922 tarihli (Minroku 27-1978) kararı (Oda, s.138, dn.5’ten naklen).

⁸⁷ Temyiz Mahkemesinin 17 Eylül 1959 tarihli (Minshu 13-11-1412) kararı (Oda, s. 137, dn. 2’den naklen).

⁸⁸ Haley, (2008) s.57.

⁸⁹ “The same shall apply in cases it has become impossible to perform due to reasons attributable to the obligor.”

değnilmelidir⁹⁰. JMK'nın borçlar hukukuna ilişkin kısmında bundan önce köklü bir değişiklik yapılmamıştır⁹¹. Ancak Japonya'daki ekonomik hayat çok hızlı değişmektedir. Küreselleşmenin ve enformasyon teknolojisi ile ulaşım sektöründeki gelişmeler sonucunda JMK'nın borçlar hukuku kısmında kapsamlı bir reform ihtiyacı doğmuştur. Bunun üzerine 28 Ekim 2009'da Japonya Adalet Bakanlığı Adalet Bakanlığının Yasama Konseyine Medeni Kanun'da revizyon yapılması amacıyla başvurmuş⁹² ve bunun üzerine "Medeni Kanunun Borçlar Hukuku Kısmı Hakkında Çalışma Grubu"⁹³ oluşturulmuştur⁹⁴. Adalet Bakanlığı'nın başvuru raporunda sözleşme hukuku alanındaki bu reformun temel gerekçelerinden biri olarak JMK'nın yürürlüğünden sonra yargı kararlarında meydana gelen gelişmelerin kanuna aktarılması gösterilmiştir. Buna "tekrardan kodifikasyon" (*recodification*) denilmektedir. Böylece kanun ve uygulama arasında oluşan farklılık ortadan kaldırılarak herkes için şeffaflık sağlanacağı vurgulanmıştır⁹⁵. Bu reformu destekleyen doktrin ise, "*vatandaşlar*

⁹⁰ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. **Şahin, Köksal** (2018) "Japon Borçlar Hukuku Reformu 2017 (I. Bölüm)", <http://japonhukuku.com/?p=231>, s.e.t. 10.05.2019.

⁹¹ **Uchida**, 705. Diğer taraftan, JMK'nın üçüncü kitabında çok köklü bir değişiklik yapılmasa da, bu süreçte sözleşme ve haksız fiil alanında özel kanunlarla birçok yenilik yapılmış ve JMK'daki hükümler genel ilkeler olarak kalmıştır. Dolayısıyla esasen JMK'nın üçüncü kitabı şeklen değişmeden kalsa da; özel kanunlarla önemini büyük ölçüde yitirmiştir (**Ishikawa**, s.5).

⁹² http://www.moj.go.jp/ENGLISH/ccr/CCR_00003.html, s.e.t. 10.05.2019. Doktrinde Japonya Adalet Bakanlığı'nın bu revizyonu sadece borçlar hukukuyla sınırlandırması eleştirilmiştir (**Wrbka**, s.12).

⁹³ Bu grup, kırk üyeden oluşmuştur. On sekiz akademisyen, Japonya Barolar Birliğinden gelen dört avukat, dört hâkim, üç endüstri temsilcisi, Japon Ticari Birliği Konfederasyonu'ndan gelen bir temsilci, tüketici birliğinden gelen bir temsilci, bir de Yasama Bürosundan (*Cabinet Legislation Bureau*) gelen kişi ile 5 tane Adalet Bakanlığı görevlisi ve diğer bakanlıklardan katılan çeşitli kişilerden oluşmuştur. Kural olarak kararlar "çoğunlukla" alınmıştır. Ancak komisyonun amacı oybirliğinin sağlanması yönünde olmuştur (**Uchida**, s.708).

⁹⁴ http://www.moj.go.jp/ENGLISH/ccr/CCR_00001.html, s.e.t. 22.11.2018. Ayrıca bkz. Akira **Kamo**, Akira (2010) "Crystallization, Unification, or Differentiation - The Japanese Civil Code (Law of Obligations) Reform Commission and Basic Reform Policy (Draft Proposals)", *Columbia Journal of Asian Law*, C:24, S:1, s. 173; **Kozuka**, **Souichirou** /**Nottage**, **Luke R.** (2013) "Policy and Politics in Contract Law Reform in Japan", *Sydney Law School Legal Studies Research Paper No. 13/86*, <http://ssrn.com/abstract=2360343>, s.e.t. 08.05.2019, s.2; **Wrbka**, s.1; **Ishikawa**, s.9-10. Adalet bakanlığı başvurusu öncesinde de JMK'da reforma yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Reforma yönelik çalışma grubu borçlar hukuku içinde daha ziyade sözleşme hukukuna odaklanmış ve kısmen de JMK'nın birinci kitabında değişiklikler hazırlamıştır. Zira Japon sözleşme hukuku hükümleri hem herkes tarafından anlaşılabilir hâle hem de kanunun yürürlüğünden sonra değişen sosyal ve ekonomik şartlara uygun hâle getirilmeliydi (**Kamo**, s.173-174).

⁹⁵ **Kamo**, s.178; **Ishikawa**, s.6,10; **Uchida**, s.708. Zira JMK'ya ilişkin içtihatlarla oluşturulan hukuku, kanuna dâhil edilmemesi hukukun şeffaflığı önünde bir engeldir (**Wrbka**, s.11).

için bir Medeni Kanun” yaklaşımıyla hukuk kurallarının olabildiğince yalın bir dille tekrardan kodifiye edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁹⁶. Burada “vatandaş” modern toplumdaki “tüketiciye” karşılık gelmekte ve bu sebeple JMK’nın tüketici yanlısı hükümleri içine dâhil etmesi gerektiği belirtilmiştir⁹⁷. Bu reforma ilişkin olarak JGK’de köklü bir değişikliği tavsiye eden akademisyenler de teşvik edici güç oluşturmuştur⁹⁸. Ayrıca Avrupa ülkelerindeki hukuk reformları⁹⁹, uluslararası anlaşmalar¹⁰⁰ ve model kanunlar da Japon sözleşme hukukunu reforma yönlendirmiştir¹⁰¹.

⁹⁶ **Uchida**, s.715.

⁹⁷ Tüketici Sözleşmesi Kanunundaki tüketici sözleşmelerine ilişkin kurallar, Medeni Kanun’da gerekli değişiklikler yapılarak bütünleştirilebilir. Tüketici sözleşmelerine ilişkin kuralların JMK dışında bulunması, JMK’nın ciddi biçimde uygulama dışı kalmasına sebep olmuştur ve JMK’ya “tüketici” ile ilgili kurallar önceden dâhil edilememiştir ancak yeni reform ile bunun yapılması gerekir (**Ishikawa**, s.8; **Kamo**, s.179; **Uchida**, s.715).

⁹⁸ Nitekim 1990’larda Japon akademisyenler JMK’da değişiklik yapılmasını amaçlayan çalışma grupları oluşturmuşlar ve 1998’de özel hukuk akademisyenleri bir sempozyumda medeni kanun reformunun gerekçelerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca 2006 yılının Ekim ayında da bir başka çalışma grubu “Japon Özel Hukukçular Birliği Yıllık Konferansında” sözleşme sorumluluğu üzerine bir sempozyum düzenlemiştir. Ardından iki tane daha reformu teşvik eden sempozyum düzenlenmiştir. Tüm bu çalışmalar Japonya’da akademisyenler arasında Japon Medeni Kanunu Reformunun gerekli olduğuna yönelik fikir birliği olduğunu gösterir (**Kamo**, s.179-180). Nitekim 2006’da Bakanlık JMK revizyonuna ihtiyaç olduğunu açıkladığında, medeni hukuk akademisyenleri gönüllü şekilde üç grup oluşturmuş ve reform tasarımları hazırlamış ve yayınlamışlardır. Bu üç grubun en büyüğü medeni hukuk, ticaret hukuku ve usul hukukundan oluşan 35 profesörden oluşmaktadır. Bu grubun ismi “Medeni Kanun (Borçlar Hukuku) Reform Komisyonu”dur. Bu komisyon ise, 2.5 yıl süren yoğun tartışmalardan sonra kendi taslağını detaylı bir şekilde birlikte “Temel Reform Politikası” adıyla 2009 yılının Nisan ayında beş cilt ve 2348 sayfa olarak yayınlamıştır (**Uchida**, s.708-709).

⁹⁹ Özellikle Alman Medeni Kanununun 2002’de gerçekleştirdiği hukuk reformu, Fransız Medeni Kanunu Reformuna yönelik çalışmalar ve Yeni Hollanda Medeni Kanunu Japonya’yı etkilemiştir (**Kamo**, s.182; **Kozuka/Nottage**, s.22). Ayrıca Fransız hukukuna dayanan zamanı sisteminde yenilik yapılmalıdır. Nitekim 2008’de Fransa’da bu hususta yenilik yapılmıştır. Fransa sistemine dayanan alacağın temlik hususunda da modernleşme sağlanmalıdır (**Uchida**, s.707).

¹⁰⁰ Milletlerarası Taşınır Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CISG) ve Milletlerarası Ticari Sözleşmelere İlişkin UNIDROIT İlkeleri (PICC) gibi uluslararası anlaşmalar ve model kanunlar da Japonya’da sözleşme hukukunda reform yapılmasını gerektirmiştir. Nitekim Japonya 2008’de CISG’i onaylamıştır ve bu anlaşma 1 Ağustos 2009’dan itibaren uygulanmaktadır. Japonya’da milletlerarası taşınır satımıyla ülke içi taşınır satımına ilişkin işlemler arasındaki uyumsuzluk doktrinde eleştirilmiştir (**Kamo**, s.182-183). CISG, milletlerarası mal satımına ilişkin uyumsuzluklara uygulanması gereken özel hukuk kurallarını uyumlaştırır. Bu anlaşmaya taraf devletler CISG hükümlerini iç hukuklarının kapsamına almakta ve milletlerarası bir taşınır satımına ilişkin uyumsuzlukta yerel mahkemeler tarafından da bu anlaşma hükümlerinin uygulanacağını kabul etmektedirler (**McAlinn, Gerald Paul** (2010) “Japan and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Part 1)”, JCAA Newsletter, S:24, <http://www.jcaa.or.jp/e/arbitration/docs/news24.pdf> , s.e.t.

“Medeni Kanunun Borçlar Hukuku Kısmı Hakkında Çalışma Grubu” 2013 yılının Şubat ayında, “Medeni Kanunun Borçlar Hukuku Kısımındaki Reform Hakkında Kesinleşmemiş Taslak¹⁰²” yayınlamıştır. Bu Taslak, Japon hukuk sisteminde reform hakkında umunun görüşünün alınması için bir prosedürdür. Bu çalışma grubu 2015 yılının Şubat ayında ise, “Medeni Kanunun Borçlar Hukuku Kısımındaki Reformun Ana Hatlarına İlişkin Taslak¹⁰³” adındaki sonuç raporunu sunmuş ve kendini feshetmiştir. Adalet Bakanlığı ise kendisine sunulan bu raporu bir yasa teklifine dönüştürmüş ve 31 Mart 2015’te “Medeni Kanun Üzerindeki Kısmi Değişikliğe İlişkin Kanun Tasarısı” olarak yasama organına sunmuştur¹⁰⁴. Japon Medeni Kanununun birinci kitabıyla üçüncü kitabının önemli bir kısmını revize eden bu kanun 26 Mayıs 2017’de yasallaşmış ve 2 Haziran 2017’de yayınlanmıştır. Bununla birlikte Japon Medeni Kanununda yapılan bu değişikliklerin 1 Nisan 2020’de yürürlüğe gireceği belirtilmiştir¹⁰⁵.

V. SONUÇ

Japon sözleşme hukukunun temel ilkeleri kısaca “özel hukuktan doğan hakların kamu refahı gerekçesiyle sınırlandırılabilmesi”, “dürüstlük kuralı”, “irade özerkliği esasına dayanan sözleşme özgürlüğü ilkesi” ve “kusurlu sorumluluk” ilkesi olarak belirlenebilir.

Bu ilkelere ilki II. Dünya Savaşı sonrasında JMK’ya eklenmiş olup Japon hukukunun kendine özgü durumundan kaynaklanır. İçtihatlarda bu kurala seyrek şekilde başvurulmuştur. “Dürüstlük kuralı”, “irade özerkliği esasına dayanan sözleşme özgürlüğü ilkesi” ve “kusurlu sorumluluk” ilkeleri ise, hem Kıta Avrupası hukuk sisteminin (civil law) temelinde yatan Batının modern bireycilik anlayışında hem de benzeri temele dayanan Anglo-Amerikan hukukunda (*common law*) bulunur. Japonya’da dürüstlük kuralı JMK’nın 1. maddesine II. Dünya Savaşı sonrasında eklenmiştir. Bu hüküm, Alman ve

08.05.2019, s.2). Bu reformun bir sebebi de JMK’nın modernleştirilmesidir. UNIDROIT ilkeleri karşılaştırmalı hukukun modernize ettiği sözleşme hukuku normları olduğundan, bu normların da reformda dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Uchida, s.711).

¹⁰¹ Kamo, s.182.

¹⁰² “The interim draft for reforming the Civil Code (Law of Obligations)”

¹⁰³ “Draft of the Outline on the Civil Code Reform (the Law of Obligations)”

¹⁰⁴ Uchida, s.708.

¹⁰⁵ http://www.moj.go.jp/MINJI/minji06_001070000.html, s.e.t. 11.05.2019 (Bkz. Şahin, Köksal (2018) “Japon Borçlar Hukuku Reformu 2017 (I. Bölüm)”, <http://japonhukuku.com/?p=231>, s.e.t. 10.05.2019).

Fransız hukukundan ziyade, Türk İsviçre Medeni Kanunundaki düzenlemeye paralel bir görünüm arz eder. Hüküm geneldir ve dürüstlük kuralı ile hakkın kötüye kullanılması yasağını bir bütün şeklinde ele alır. Oysa 1898 tarihli Japon Medeni Kanunu öncelikle Fransız Medeni Kanunu ile Alman Medeni Kanunu etkisi altında yasalaşmıştır. Japon hukuk doktrini ve içtihatları ise daha ziyade Alman hukuk teorisinden etkilenmiştir.

Japon sözleşme hukukunda, ayrıca irade özerkliği esasına dayanan sözleşme özgürlüğü ilkesi temel alınmıştır. Bu ilke Türk borçlar hukukunun da temelinde yer alır. Japon hukukunda sözleşme özgürlüğünün çeşitli görünümleri Türk hukukundakine benzer şekilde incelenmektedir. Japon hukukunda, Kıta Avrupası hukuk sisteminde olduğu gibi, sözleşmelerde rızailik ilkesi ve şekil serbestisi kuraldır. Anglo-Amerikan hukukunda sözleşmelerde yazılı olma gereğini vurgulayan “*Statute of Frauds*” ile uyuşmazlık hâlinde daha önce üzerinde anlaşılan ancak sözleşmenin son yazılı metninde bulunmayan sözlü anlaşmalara itibar edilemeyeceğini vurgulayan “*parol evidence rule*” gibi kurallar ise, Japon hukukunda bulunmaz. Yine Japon hukukunda, Anglo-Amerikan sözleşme hukukundaki karşılıklılık ilkesi (*the doctrine of consideration*) de bulunmaz¹⁰⁶. Bununla birlikte uygulamada Japonların yazılı sözleşme yapmayı tercih ettikleri ancak özellikle ticari ilişkilerinde Amerikan hukukundaki gibi çok detaylı sözleşmeler yapmaktan kaçındıkları tespit edilmektedir.

Doktrinde Japon Medeni Kanunundaki örf ve âdet hukukuna ilişkin kuralın (m.92), Kıta Avrupası örneklerine benzemediği ve bu kural sayesinde Japon içtihat hukukunda Japonların batı hukukunu iktibasından önce işlem hayatında mevcut olan örf ve âdetlerini korumaya devam ettikleri vurgulanmaktadır. Japon içtihat hukukunda bu hüküm geniş yorumlanmış ve uyuşmazlıkların çözümünde taraflar sözleşmede açıkça örf ve âdet hukukuna atıf yapmasalar bile Japon hukukundaki yedek hukuk kuralları yerine Japon örf ve âdet hukuku uygulanabilmiştir. Türk hukukunda ise, bir örf ve âdet hukuku kuralının yedek hukuk kaidesinin yerini alabilmesi için tarafların sözleşmelerinde açıkça Türk örf ve âdet hukukunun uygulanacağını belirtmiş olmaları gerekir. Sadece ticari sözleşmeler bakımından ticari örf ve âdet hukukunun genel hükümlerin yedek hukuk kaidelerinden önce uygulanacağı düzenlenmiştir.

¹⁰⁶ **Milhaupt/Ramseyer/West**, s.323. Japon hukukunda karşılıklılık ilkesinin bulunmadığı ve bağışlamanın da sözleşme sayıldığı hakkında bkz. **Oda**, s.150.

Japon hukukunda yasalardaki boşlukları dolduran ve bazen de yasalardaki hakkaniyete aykırı durumları düzelten içtihat hukuku önemli bir sözleşme hukuku kaynağıdır. Bu açıdan Japon içtihat hukuku Anglo-Amerikan hukuk sistemindeki içtihat hukukuna benzer şekilde önemlidir. 1990 sonrasında Japonya’da, serbest piyasa ekonomisindeki rekabeti korumak amacıyla piyasaya devlet müdahalesinin kaldırılması (*deregülasyon*) amacıyla Amerikan hukuku modellenmiş kanunlar çıkarılmıştır. Japon hukuk doktrini buradan hareketle zaman zaman sözleşmelerde deregülasyon ve öz sorumluluk (*self-responsibility*) ilkelerinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Son olarak bir Japon medeni hukuk akademisyeninin vurguladığı gibi, Japon hukuk sistemi Almanya, Fransa ve Anglo-Amerikan hukuk sisteminin kesişim noktasında bulunur. Bu sebeple JMK’nın sözleşme hukuku kısmı, gelecekte sözleşme hukukunun yeknesaklaşmasında tüm dünya için bir model olarak dikkate alınabilir¹⁰⁷. Japon sözleşme hukukunun temel ilkelerinin incelendiği bu çalışma ise, bu ilkelerin Kıta Avrupası hukuk sistemi içinde yer alan Türk sözleşme hukukuna ilişkin ilkelerle çok benzer olduğunu ortaya koymaktadır. En belirgin fark ise, Japon içtihat hukuku sayesinde Japon örf ve âdet hukukunun asli bir hukuk kaynağı olarak dikkate alınmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

Abe, Masaki/Nottage, Luke (2008) Japanese Law: An Overview, JPLRes 1, <http://www.asianlii.org/jp/other/JPLRes/2008/1.html>, s.e.t. 08.05.2019.

Akyol, Şener (2006) Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 2. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Altaş, Hüseyin (2014) Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK. m. 1-7), Ankara, Yetkin Yayınları.

Arkan, Sabih (2005) Ticarî İşletme Hukuku, 7. Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ayhan, Rıza/Özdamar, Mehmet/Çağlar, Hayrettin (2011) Ticarî İşletme Hukuku Genel Esaslar, 4. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.

¹⁰⁷ Uchida, s.717.

Barlas, Nami (1997) “Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasasının Alman Medeni Kanunundaki Düzenlenme Tarzı ve Eleştirisi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:LV, S:3, s.191-208.

Basedow, Jürgen (2016) “Karşılaştırmalı Hukuk ve Kullanıcıları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Kurtulan, Gökçe (Çeviren), C:74, S:2, s.879-917.

Beer, Lawrence W./Tomatsu, Hidenori (1975) “A Guide to the Study of Japanese Law”, The American Journal of Comparative Law, C:23, S:2, s.284-324.

Dean, Merryl (2002) Japanese Legal System, 2. Baskı, London, Cavendish Publishing.

Dernaer, Marc, Japanese Contract Law from a European Perspective, <https://yab.yomiuri.co.jp/adv/chuo/dy/research/20131128.html>, s.e.t. 08.05.2019.

Dural, Mustafa/Sarı, Suat (2014) Türk Özel Hukuku Cilt I, Temel Kavramlar ve Medenî Kanunun Başlangıç Hükümleri, 9. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Edis, Seyfullah (1997) Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 6. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Eren, Fikret (2014) 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.

Ginsburg, Tom (2010) “Studying Japanese Law Because It's There”, The American Journal of Comparative Law, C.58, S:1, s.15-26.

Haley, John O. (2010) “Why Study Japanese Law?”, The American Journal of Comparative Law, C:58, S:1, s.1-14.

Haley, John O. (2008) “Rethinking Contract Practice and Law in Japan”, Journal of East Asia and International Law, C: 1, S: 1, s.47-69.

Hahn, Elliott J. (1983) “An Overview of the Japanese Legal System”, Northwestern Journal of International Law & Business, C:5, S:3, s. 517-539.

- Hoshino, Eiichi** (1972) “The Contemporary Contract”, (translator: John O. Haley), *Law in Japan: An Annual*, C:5, s. 1-46.
- Ishida, Kikuo** (1958) “On Article 90 of The Civil Code of Japan”, *Osaka University Law Review*, C:6, s.15-26.
- Ishikawa, Hiroyasu** (2013) “Codification, Decodification, and Recodification of the Japanese Civil Code”, C:32, *IUS Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, s.267-285.
- Kamo, Akira** (2010) “Crystallization, Unification, or Differentiation - The Japanese Civil Code (Law of Obligations) Reform Commission and Basic Reform Policy (Draft Proposals)”, *Columbia Journal of Asian Law*, C:24, S:1, s.171-212.
- Kawashima, Takeyoshi** (1974) “The Legal Consciousness of Contract in Japan”, Stevens, Charles (Çeviren), *Law in Japan: An Annual*, C:7, s.1-21.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip** (2008) *Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme*, 4. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Kozuka, Souichirou/Nottage, Luke R.** (2013) “Policy and Politics in Contract Law Reform in Japan”, *Sydney Law School Legal Studies Research Paper No. 13/86*, <http://ssrn.com/abstract=2360343>, s.e.t. 08.05.2019.
- Kumagai, Kaisaku** (1983) “Two Customa and the Codification of the Civil Code in Japan”, *Osaka University Law Review*, C:30, s. 1-6.
- Kuzuhara, Kizuki** (1996) “Contracting Between a Japanese Enterprise and an American Enterprise: The Differences in the Importance of Written Documents as the Final Agreement in The United States and Japan”, *ILSA Journal of Int'l & Comparative Law*, C:3, s.57-91.
- Levy, Leah** (2008) “International Law - Japanese Law and Breach of Contract: Good Reason Is a Subjective Standard *Servo Kinetics, Inc. v. Tokyo Precision Instruments Co.*”, *31 Suffolk Transnational Law Review*, C:31, S:3, s.727-735.
- McAlinn, Gerald Paul** (2010) “Japan and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Part 1)”, *JCAA Newsletter*, S:24, <http://www.jcaa.or.jp/e/arbitration/docs/news24.pdf> , s.e.t. 08.05.2019.

Michida, Shinichirō (1992) “Contract Societies: Japan and The United States Contrasted”, translated by Veronica L. Taylor, *Pacific Rim Law*, C:1, Sa:1, s.199-224.

Milhaupt, Curtis J./Ramsayer, J Mark/West, Marc D. (2012) *The Japanese Legal System: Cases, Codes and Commentary*, 2. Baskı, New York, Thomson Reuters’ Foundation Press.

Noda, Yosiyuku (1976) *Introduction to Japanese Law*, (translated and edited by: Anthony H. Angelo), Tokyo, University of Tokyo Press.

Nottage, Luke R. (2013) “Tracing Trajectories in Contract Law Theory: Form in Anglo-New Zealand Law, Substance in Japan and the United States”, *Sydney Law School Research Paper No. 13/37*, <https://ssrn.com/abstract=2270889>, s.e.t. 08.05.2019.

Oda, Hiroshi (2011) *Japanese Law*, 3. Baskı, Oxford University Press.

Oğuzman, Kemal/Barlas Nami (2014) *Medenî Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar*, 20. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Schmiegelow, Henrik (2006) “Why Legal Transformation Assistance from Germany and Japan to Former East-Bloc Countries?”, *Zeitschrift Japanisches Recht/J.JAPAN.L*, C:11, S:22, s.5-38.

Snyder, Franklin G./Burge Mark Edwin (2017) *American Contract Law for a Global Age*, Cali aLangdell Press, <https://www.cali.org/books/american-contract-law-global-age>, s.e.t. 1.09.2019.

Şahin, Köksal (2018) “Japon Borçlar Hukuku Reformu 2017 (I. Bölüm)”, <http://japonhukuku.com/?p=231>, s.e.t. 10.05.2019.

Taylor, Veronica L. (1993) “Continuing Transactions and Persistent Myths: Contracts in Contemporary Japan”, *Melb. U.L. Review*, C:19, s.352-398.

Taylor, Veronica/Britt, Robert R. /Ishida, Kyoko/Chaffe, John (Joddy) (2008) “Introduction: Nature of the Japanese Legal System”, *Business Law in Japan* C:1, s.3-8, https://www.daiichihoki.co.jp/store/upload/pdf/025965_pub.pdf, s.e.t. 08.05.2019.

Uchida, Takashi (2011) “Contract Law Reform in Japan and the UNIDROIT Principles”, 16 Uniform Law Review, C:16, S:3, s.705-717.

Uchida, Takashi/Taylor, Veronica (2008) “Japan’s “Era of Contract””: Foote, Daniel (Editör), Law in Japan A Turning Point, Seattle, University of Washington Press.

Van Den Berg, Peter A. J. (2018) “Politics of Codification in Meiji Japan (1868-1912): Comparative Perspective Of Position Of Customary Law in Japanese Civil Code”, Osaka University Law Review, C:65, S:2, s.69-88.

Waer, Paul (1987) “Frustration of Contracts in Japanese Law: The Doctrine of Changed Circumstances”, Law in Japan: An Annual, C:20, s.187-212.

Wagatsuma, Hiroshi/Rosett, Arthur (1983) “Cultural Attitudes towards Contract Law: Japan and the United States Compared”, UCLA Pacific Basin Law Journal, C:2, Sa:1-2, s.76-97, <http://escholarship.org/uc/item/22r937jk>, s.e.t. 08.05.2019.

Wrbka, Stefan “Japan’s Civil Code Reform Plan – Seen From A Western Perspective”, Kyushu University Legal Research Bulletin, s.1-12, <http://www.law.kyushu-u.ac.jp/programs/english/kulrb/stefan2.pdf> , s.e.t. 08.05.2019.

Yamaguchi, Mikio (2004) “The Problem of Delay in the Contract Formation Process: A Comparative Study of Contract Law”, Cornell International Law Journal, C:37, S:2, s.357-388, <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol37/iss2/3>, s.e.t. 08.05.2019.

<http://www.japaneselawtranslation.go.jp/>.

http://www.moj.go.jp/ENGLISH/ccr/CCR_00003.html.

http://www.moj.go.jp/ENGLISH/ccr/CCR_00001.html.

http://www.moj.go.jp/MINJI/minji06_001070000.html.